

Katariina Partanen

**POHJOISMAIDEN
TURVALLISUUSPOLIITTINEN YHTEISTYÖ**
Diskurssianalyysi yhteistyön näyttäytymisestä
Pohjoismaiden neuvoston istunnon puheenvuoroissa

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Helmikuu 2023

TIIVISTELMÄ

Katariina Partanen: Pohjoismaiden turvallisuuspoliittinen yhteistyö: Diskurssianalyysi yhteistyön näyttäytymisestä Pohjoismaiden neuvoston istunnon puheenvuoroissa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma, kansainvälinen politiikka
Helmikuu 2023

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella Pohjoismaiden ulko-, puolustus- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä ja tarkemmin sitä, miten Pohjoismaiden puolustuspoliittinen eliitti itse kuvailee tähänastista yhteistyötä ja sen mahdollisuuksia. Tutkielman varsinaiset tutkimuskysymykset ovat 1) Miten puheenvuorot kuvailevat Pohjoismaiden tähänastista turvallisuus- ja puolustuspoliittista yhteistyötä? Ja 2) Millaisia mahdollisuuksia Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittiselle yhteistyölle puheenvuoroissa nähdään muodostuvan, kun kaikkien Pohjoismaiden odotetaan lähitulevaisuudessa olevan puolustusliitto Naton jäseniä?

Tutkimuksen primääriaineistona toimii Pohjoismaiden neuvoston 74. Istunto (31.10.-3.11.2022), josta tarkemmin tutkittavaksi on valittu pääministerien ja hallitusten päämiesten huippukokouksen, ulkoministerien suullisen selonteon sekä puolustusministerien suullisen selonteon puheenvuorot. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimii englantilainen koulukunta. Kansainvälisessä politiikassa englantilainen koulukunta korostaa arvoja, normeja ja instituutioita sekä antaa painoarvoa toimijoiden sosiaaliselle kanssakäymiselle. Koulukunnan ajatukset ovat yhdistettävissä Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön, sillä myös siitä on havaittavissa yhteisten arvojen ja instituutioiden avainasema sekä Pohjoismaiden muodostama alueellinen kansainvälinen yhteisö.

Tutkimusmenetelmänä poliittinen diskurssianalyysi tarjoaa otollisen keinon tarkastella Pohjoismaiden turvallisuuspoliittisen yhteistyön näyttäytymistä Pohjoismaiden neuvoston istunnon puheenvuoroissa. Analyysissä tunnistetaan ensin englantilaista koulukuntaa hyödyntäen ja tämän tutkielman aiheen puitteissa oleellisiksi havaitut Pohjoismaiden jaetut instituutiot, jonka jälkeen primääriaineistoa käydään läpi diskurssianalyysin keinoin. Tarkoituksena on tutkia, miten puheenvuoroissa kuvaillaan tähänastista yhteistyötä sekä sen mahdollisuuksia lähitulevaisuudessa. Analyysi on siis jaettu yhteistyödiskurssiin sekä tulevaisuus- ja mahdollisuusdiskurssiin ja näiden diskurssien pohjalta pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksen tuloksena sekä yhteistyödiskurssissa että tulevaisuus- ja mahdollisuusdiskurssissa korostui Pohjoismaiden yhteisten ulkopoliittisten arvojen tärkeys yhteistyön kannalta. Pohjoismaat esitettiin turvallisuuspoliittisesti kytkeytyneenä kokonaisuutena ja puheenvuoroissa haluttiin osoittaa luotettavuutta ja yhtenäisyyttä epävakassa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa.

Avainsanat: Pohjoismaat, Nordefco, Nato, pohjoismainen yhteistyö, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, englantilainen koulukunta

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1.	Johdanto	1
2.	Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö.....	2
2.1.	Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön kehittyminen.....	2
2.2.	Nordefco	4
2.3.	Muutos turvallisuusympäristössä.....	6
3.	Englantilainen koulukunta teoreettisena viitekehysenä	7
3.1.	Tutkimuskirjallisuus	7
3.2.	Englantilainen koulukunta	8
3.2.1.	Kansainvälinen yhteisö	8
3.2.2.	Alueellinen kansainvälinen yhteisö - Pohjoismaat	9
3.2.3.	Ensisijaiset ja toissijaiset instituutiot	10
3.2.4.	Turvallisuusyhteisö	12
4.	Aineiston esittely ja diskurssianalyysi	13
4.1.	Aineiston esittely	13
4.2.	Diskurssianalyysi.....	14
4.3.	Poliittinen diskurssianalyysi	16
5.	Analyysi	17
5.1.	Jaetut instituutiot	17
5.2.	Yhteistyödiskurssi.....	20
5.3.	Tulevaisuus- ja mahdollisuusdiskurssi	24
6.	Johtopäätökset ja yhteenveto	27
	LÄHTEET.....	30

1. Johdanto

Pohjoismaat kuuluvat Suomen lähimpiin kansainvälisiin yhteistyökumppaneihin. Maat jakavat yhteisen turvallisuusympäristön ja harjoittavat tiivistä ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittista yhteistyötä. Pohjoismainen yhteistyö nauttii laajaa poliittista sekä kansalaisten tukea. (Ulkoministeriö 2022.) Pohjoismainen turvallisuus- ja puolustusyhteistyö on kehittynyt viimeisen vuosikymmenen aikana keskeiseksi osaksi pohjoismaista yhteistyötä. Pohjoismaisella tasolla sotilaallinen puolustusyhteistyö on edennyt Nordefcon (Nordic Defence Cooperation) myötä, kun taas siviiliturvallisuusyhteistyötä on ensisijaisesti tehty Haga-yhteistyön kautta. Nordefco sai alkunsa vuonna 2009 Norjan entisen ulkoministerin Thorvald Stoltenbergin kirjallisesta ehdotuksesta Pohjoismaiden ulkoministereille, jossa hän ehdotti esimerkiksi suurempaa kollektiivista vastuuta ja jokaista osapuolta sitovaa turvallisuustakuuta Pohjoismaille. Raportti auttoi nostamaan turvallisuus- ja puolustuskysymykset pohjoismaisen yhteistyön etusijalle. Nordefcon päätavoitteena on keskustella, kehittää ja edistää viiden maan puolustukseen liittyviä ratkaisuja kansallisen puolustuksen vahvistamiseksi ja synergiaetujen löytämiseksi (Nordefco 2022).

Tutkielmassa tarkastelen Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä ja tarkemmin sitä, miten Pohjoismaiden puolustuspoliittinen eliitti itse kuvailee tähänastista yhteistyötä ja sen mahdollisuuksia. Aineistona toimii Pohjoismaiden neuvoston 74. istunto, josta olen valinnut tarkasteltavaksi pääministerien ja hallitusten päämiesten huippukokouksen, ulkoministerien suullisen selonteon sekä puolustusministerien suullisen selonteon. Istunto pidettiin 31.10.-3.11.2022 Helsingissä. Huippukokous keskittyi Pohjolan tulevaan rooliin maailmassa ja keskustelunaiheina olivat turvallisuus, Ukrainan sota sekä energia- ja ilmastokriisi (Pohjoismainen yhteistyö 2022). Pohjoismaisen pääministerikokouksen selkeä viesti oli se, että Pohjola on muuttunut syvästi Venäjän aloittaman sodan myötä, mutta muuttuneessa ympäristössä Pohjoismaiden yhteisillä tavoitteilla on keskeinen merkitys. (Valtioneuvosto 2022). Merkittävimpänä muutoksena Pohjoismaiden turvallisuusyhteisössä voidaan pitää Suomen ja Ruotsin hakemista Pohjois-Atlantin puolustusliitto Naton jäseniksi, mikä lopettaa näiden valtioiden pitkään jatkuneen sotilaallisen liittoutumattomuuden ja tulee myös vaikuttamaan Pohjoismaiden turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen yhteistyöhön. Tutkimusta pohjustetaan tarkastelemalla tekijöitä, jotka ovat johtaneet jaettuun turvallisuuspoliittiseen yhteisymmärrykseen ja -työhön. Tarkastelen aihetta isommalla aikaperspektiivillä eli turvallisuusyhteisöä ja -ympäristöä ennen maiden Nato-prosessia ja tilannetta

nykyhetkellä. Varsinaiset tutkimuskysymykseni ovat 1) Miten puheenvuorot kuvailevat Pohjoismaiden tähänastista ulko- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä? Sekä 2) Millaisia mahdollisuuksia Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittiselle yhteistyölle puheenvuoroissa nähdään muodostuvan, kun kaikkien Pohjoismaiden odotetaan lähitulevaisuudessa olevan puolustusliitto Naton jäseniä?

Teoreettisen viitekehyksen tutkielmalle muodostaa englantilaisen koulukunnan ajatukset. Valtioiden välisessä toiminnassa englantilainen koulukunta nostaa esiin sosiaalisen kanssakäymisen ja keskittyy enemmän sen analysointiin, tunnustaen kuitenkin samalla kansainvälisessä politiikassa ilmenevän valtiokeskeisyyden. Kansainvälisessä politiikassa englantilainen koulukunta korostaa arvoja, instituutioita ja normeja. Tarkastelen tutkielman aihetta diskurssianalyysin keinoin. Diskurssianalyysi mahdollistaa tuotetun tekstin ja puheen sekä niissä esiintyvien diskurssien tutkimisen. Aloitan työn kertomalla Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön kehittymisestä, jonka jälkeen siirryn teoreettiseen viitekehykseen. Teoriaosuuden jälkeen esittelen tutkielman aineiston sekä tutkimusmenetelmän eli diskurssianalyysin. Tämän jälkeen siirryn itse analyysiin, jossa ensin teorian avulla tunnistetaan Pohjoismaiden jaetut instituutiot ja sitten käydään puheenvuoroja läpi diskurssianalyysin keinoin. Lopuksi teen tutkimuksen tuloksista yhteenvedon ja esittelen johtopäätökset.

2. Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö

2.1. Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön kehittyminen

Pohjoismaainen malli on perinteisesti liitetty sosiaaliseen hyvinvointiin ja tasa-arvoon, mutta puolustuksesta on tullut uusi ulottuvuus alueellisessa yhteistyössä, joka on samalla elvyttänyt Pohjolaa (Forsberg 2013, 1180). Tänä päivänä lukemattomat yhteiset projektit ja sotilaallisen yhteistyön eri muodot ovat luonnollinen ja epädramaattinen osa Pohjoismaiden toimintaa. Siitä ei kuitenkaan ole kauan, kun tällaista yhteistyötä ei olisi pidetty suotavana. Vaikka Pohjoismaat – jotka ovat kulttuurillisesti niin samankaltaisia, että ulkopuoliset näkevät ne usein käytännöllisesti katsottuna yhtenä yksikkönä - ovat historiallisesti tehneet tiivistä yhteistyötä lähes kaikilla osa-alueilla, sotilaallinen ulottuvuus oli suljettu pois Pohjoismaiden foorumeista kylmän sodan aikana, johtuen maiden erilaisista turvallisuusdoktriineista. Vaikka tämä kuvio saattaa vaikuttaa hämmäntävältä ulkopuolisille, moninaiset ulko- ja turvallisuuspoliittiset järjestelyt eivät ole estäneet Pohjoismaita kehittämästä tiiviimpää yhteistyötä viimeisten vuosikymmenten aikana. Kaksinaipaisen

järjestelmän romahduksen jälkeen puolustukseen ja turvallisuuteen liittyvät asiat otettiin nopeasti asialistalle Pohjoismaiden perinteisissä kokouksissa. (Dahl 2014, 2.)

Pohjoismailla on ollut erilaiset suhteet EU:hun ja myös erilaiset turvallisuuspoliittiset perinteet. Siitä huolimatta verrattuna muihin Euroopan valtioihin, Pohjoismaat ovat säilyttäneet melko perinteisen lähestymistavan turvallisuuteen, jolle on ollut ominaista joko alueellinen puolustus tai turvallisuuden sotilaallinen ulottuvuus. (Rieker 2004, 373.) Pohjoismaat ovat tärkeä osa alueellista ja eurooppalaista turvallisuusjärjestelmää. Sen ohella, että Norja, Tanska ja Islanti ovat Naton jäsenmaita ja Suomi, Ruotsi ja Tanska ovat mukana Euroopan unionin toiminnassa, Pohjoismaat ovat kylmän sodan jälkeen rakentaneet omaa 'pohjoismaista' turvallisuusjärjestelmää (sisältäen sotilaallisen turvallisuuden), joka mukaillee Naton ja EU:n rakenteita. Kun Natoa perustettiin, Yhdysvallat tehosti pyrkimystään varmistaa Pohjoismaiden jäsenyys puolustusliitossa. Kuten W. L. Shirer (1955, 16.) totesi, Pohjoismaat olivat strategisesti erittäin tärkeitä Yhdysvalloille. Ne muodostivat pohjoisen reunuksen Euroopalle, jonka toivottiin estävän Venäjän laajentumisen länteen tulevaisuudessa. (Czarny 2016, 279-280.) Kylmän sodan päättyminen avasi uusia yhteistyömahdollisuuksia alueilla, jotka olivat olleet suljettuna lähes viisikymmentä vuotta. Neuvostoliiton hajoamisen myötä Suomelle avautui strategisesti otollinen hetki ja sekä Suomi että Ruotsi hylkäsivät "neutraaliuden" turvallisuusdoktriineistaan korostaen sen sijaan liittoutumattomuuttaan liittyessään Euroopan Unioniin vuonna 1995 ja Naton rauhankumppaneiksi 1994, ollen kaksi ensimmäistä valtiota, jotka liittyivät Naton Partnership for Peace -ohjelmaan. (Dahl 2014, 3.) Euroopan unionin jäsenyys nähtiin Suomessa mahdollisuudeksi vahvistaa pitkään tukahdutettua läntistä identiteettiä, eikä niinkään uhkana kansalliselle suvereniteetille ja vapaudelle toimia (Rieker 2004, 375).

Pohjoismaiden puolustuspolitiikat ovat olleet monella tapaa samankaltaisia, mutta ne myös edellyttävät yhteistä osallistumista ja puolustuksen toimivuutta jokaiselta valtiolta. Tanska ja Norja ovat monella tapaa ainutlaatuisia. Tanska on sekä Pohjois-Atlantin puolustusliiton että Euroopan unionin jäsenvaltio, mutta jättäytyi alun perin pois EU:n turvallisuus- ja puolustusyhteistyöstä. Sen sijaan Norja, joka ei kuulu Euroopan unioniin, on sitoutunut mahdollisimman tiiviihin yhteistyöhön EU: kanssa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä. Samaan aikaan Naton jäsenenä Norja tukee voimakkaasti Pohjois-Atlantin liiton ja Euroopan unionin välistä kokonaisvaltaista yhteistyötä strategisella, operatiivisella ja voimavarojen kehittämisen tasoilla. (Czarny 2016, 285.) Tanskassa järjestettiin kansanäänestys 1. kesäkuuta 2022, jossa kaksi kolmasosaa tanskalaisista äänesti Euroopan unionin turvallisuus- ja puolustusyhteistyöhön liittymisen puolesta. Tämä päätti Tanskan kolmekymmentä vuotta kestäneen varauman, joka on pitänyt Tanskan ulkopuolella puolustusyhteistyöstä. Äänestyksen seurauksena Tanska liittyi EU:n puolustusyhteistyöhön 1.

heinäkuuta 2022 antaen valtiolle mahdollisuuden osallistua EU:n sotilaallisiin tehtäviin ja operaatioihin. (Tanskan puolustusministeriö 2022.)

Mitä tulee Islannin ‘puolustukseen’, maa on pidättäytynyt armeijan perustamisesta koko olemassaolonsa ajan nykyaikaisena itsenäisenä valtiona vuodesta 1944 lähtien. Islannin ratkaisu puolustukseensa on vuonna 1951 allekirjoitettu suora puolustussopimus Yhdysvaltojen kanssa, yhdistettynä Islannin jäsenyyteen Natossa. Lounais-Islannissa Keflavíkin tukikohtaan sijoitettujen, Islannin puolustusvoimien muodostavien Yhdysvaltain joukkojen nähdään takaavan tarvittavat pelotteet ja (alku)reagointikyvyt Islannin suojelemiseksi kriisissä, kun taas rauhan aikana ne tarjoavat ilmapuolustuksen. Vaikka kaikilla Pohjoismailla on jossain määrin tunnustettu tai eksistentiaalinen riippuvuus Yhdysvaltain sotilaallisesta voimasta, Islanti edustaa siten ääritapausta "atlanttisesta" valinnasta puolustusidentiteetin suhteen ja poikkeuksellisen selkeästä "eurooppalaisen" valinnan hylkäämisestä integraatioprosessin liittymisen suhteen. Islantilaiset kuitenkin pitävät itseään eurooppalaisina ja ovat ylpeitä tästä identiteetistä historiallisessa ja kulttuurisessa mielessä. (Bailes & Thorhallsson 2006, 328-329.)

Suomen puolustusvoimain komentaja Timo Kivisen mukaan yhteisestä turvallisuusympäristöstä huolimatta jokaisessa Pohjoismaassa on erityispiirteitä, joihin vaikuttaa maan geostrateginen asema, joka taas puolestaan vaikuttaa yhteistyöhön. Islanti sijaitsee tärkeässä risteyksessä Grönlannin ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä merenhallinnan kannalta. Tanska on Itämeren vartija ja sillä on vastuita myös Grönlannissa ja arktisella alueella. Ruotsi ja Norja ovat peräkkäin katsoen yhteen suuntaan: Norja tarkkailee pohjoisia merialueita ja Ruotsi enemmän Itämeren. Suomi puolestaan katsoo itään, Euroopan unionin ulkorajoja kohti. Venäjällä on sille strategisesti tärkeitä alueita, jotka sijaitsevat lähellä jokaista Pohjoismaata. (Kivinen, 2021.) Haasteita pohjoismaiselle puolustuspoliittiselle yhteistyölle on tuottanut Suomen ja Ruotsin kuuluminen Naton komentorakenteen ulkopuolelle.

2.2. Nordefco

Pohjoismainen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittinen yhteistyö on syventynyt viime vuosina entisestään ja pohjoismainen puolustusyhteistyö Nordefco on syventyneestä yhteistyöstä hyvä esimerkki (Ulkoministeriö 2022). Pohjoismaista puolustusyhteistyötä tehdään valtioiden kesken niin kahdensivuisesti kuin monenkeskisesti, Nordefco:n ilmentäessä koko alueen sotilaallista puolustusyhteistyötä. Nordefco eli Nordic Defence Cooperation on nimensä mukaisesti pohjoismainen monenkeskinen puolustusyhteistyö. Sitä voidaan kuvata kokonaisvaltaiseksi

poliittiseksi ja sotilaalliseksi viitekehyykiseksi, jonka kautta viisi Pohjoismaata pyrkivät parantamaan toimintakykyään ja vahvistamaan kansallista ja alueellista turvallisuutta sekä vakautta, puolustusmenojen supistuksesta huolimatta. (Dahl 2014, 1.) Vuonna 2009 Pohjoismaissa jo käynnissä olevat tai suunnitteilla olevat monikansalliset sotilaallisiin ja turvallisuuteen liittyvät kontaktit ja hankkeet yhdistettiin uudeksi yhtenäiseksi rakenteeksi: NORDEFECO. Pohjoismaista puolustusyhteistyötä pidetään erinomaisena esimerkkinä älykkästä puolustuksesta (*Smart Defence*), jossa yhdistyvät rahansäästö ja laaja toimintaohjelma, joka ulottuu yhteisistä harjoituksista ja koulutuksesta sotatarvikkeiden hankintaan. (Dahl 2014, 2-3.)

Pohjoismaat alkoivat suhtautua jälleen vakavasti harkittuun sotilaallisen suunnittelun tarpeeseen kriiseihin sekä aseellisiin konflikteihin varautumisen suhteen vasta 2000-luvun lopulla. Syynä tähän kehitykseen oli heikkenevä turvallisuustilanne Pohjois-Euroopassa, johtuen Georgian ja Venäjän välisestä sodasta vuonna 2008, joka sai Pohjoismaat havahtumaan. (Saxi 2022, 57.) Vuonna 2014 Venäjän vallattua Ukrainalle kuuluva Krimin niemimaa, Pohjoismaiden käsitys Venäjästä vaikeana kumppanina muuttui alueen suurimmaksi turvallisuushaasteeksi. Tästä pohjoismainen puolustusyhteistyö sai uutta merkitystä ja elpyi. (Saxi 2019, 659.)

Nordefcon perustamisen avainasemassa oli *Stoltenbergin raportti*, jonka esitteli Norjan entinen ulkoministeri Thorvald Stoltenberg Oslossa vuonna 2009. Pohjoismaiden ulkoministerit olivat antaneet Stoltenbergille tehtäväksi tutkia Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Stoltenbergin toimittama raportti otettiin vastaan valtavalla kiinnostuksella Pohjoismaiden kaikissa osissa sekä myös alueen ulkopuolella. Se oli monilla tavoin visionäärinen teos, joka sisälsi kolmetoista ehdotusta Pohjoismaiden turvallisuusyhteistyön lisäämiseksi ja syventämiseksi. (Dahl 2014, 5.) Stoltenbergin raportin jälkeen pohjoismaisen ulkopoliittisen yhteistyön syvyys ja laajuus on jatkanut kasvamistaan. Pohjoismaat ovat edenneet merkittävästi turvallisuuden ja puolustuksen saralla, sekä ryhmänä (Nordefco) että kahdenvälisesti vastaamalla turvallisuusympäristön muutoksiin. Vaikka suhteessa toisiinsa maiden osallistuminen kansainvälisiin elimiin vaihtelee, Pohjoismaat pyrkivät yhä tiiviimpään yhteistyöhön. Valtioista kolme kuuluu Euroopan unioniin, kaikki Arktiseen neuvostoon ja toistaiseksi kolme Natoon. Kansainvälisessä politiikassa Pohjoismaita kuitenkin kohdellaan usein yhtenä yksikkönä. (Bjarnason, 2020.) Nordefcolla ei ole olemassa virallista pääkonttoria tai edes toimistoa. Sen sijaan yhteistyö etenee aidolla pohjoismaisella tyylillä, ei-byrokraattisen verkostoitumisen ja säännöllisten tapaamisten kautta viiden maan ministerien välillä. Valtiot toimivat vuorotellen puheenjohtajana ja jokainen puheenjohtajamaa jättää kansallisen jalanjälkensä työhön valitsemalla tietyt teemat, joihin keskittyä. (Dahl 2014, 5.)

Vuonna 2023 Nordefcon puheenjohtajamaana toimii Ruotsi. Norjan maanpuolustuskorkeakoulun dosentti Håkon Lunde Saxin mukaan Nordefcosta tulee entistäkin tärkeämpi nyt, kun kaikki Pohjoismaat liittyvät Natoon. Se luo mahdollisuuden koordinoida kaikkien Pohjoismaiden puolustusta ja Nordefco on päivitettävä ottamaan uuden turvallisuuspoliittisen todellisuuden huomioon. (Niva 2022.)

2.3. Muutos turvallisuusympäristössä

Tutkielman alussa koen järkeväksi ensin avata Euroopan ja Pohjoismaiden turvallisuusympäristön muutosta ja sen syytä, koska tutkielman primääriaineisto on vahvasti sidoksissa tällä hetkellä tapahtuviin muutoksiin ja puheenvuoroissa viitataan alueen epävakaiseen turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen useaan kertaan.

Suomen puolustusvoimain komentaja Timo Kivisen mukaan kiristynyt turvallisuustilanne Euroopassa ja sen lähialueilla on laajentanut pohjoismaista yhteistyötä viime vuosina. Itämeren, Pohjois-Atlantin ja ylipäänsä pohjoisimpien alueiden sotilaallisstrateginen merkitys on noussut uudelleen esiin. Näiden kolmen alueen kehitys ja sotilaallinen toiminta vaikuttavat jokaisen Pohjoismaan turvallisuuteen. (Kivinen, 2021.) Kuten Suomen valtioneuvoston ajankohtaiselonteossa koskien turvallisuusympäristön muutosta todetaan, Venäjän käynnistämä sota vaarantaa koko Euroopan vakauden ja turvallisuuden. Euroopan turvallisuusjärjestyksen muuttaminen on Venäjän julkilausuttu tavoite ja maan esittämät vaatimukset joulukuussa 2021 olivat pitkälti samankaltaisia kuin aiemminkin. Näihin vaatimuksiin sisältyy Naton ja Yhdysvaltojen pidättäytyminen Naton laajentumisesta, kiello asejärjestelmien sijoittamisesta vuoden 1997 jälkeen Natoon liittyneisiin jäsenvaltioihin sekä sotilastukikohtien perustaminen entisen Neuvostoliiton alueelle. Nämä vaatimukset, joita Venäjä on esittänyt rajoittavat itsenäisten valtioiden ulko- ja turvallisuuspoliittista valinnanvapautta, mikä ei ole hyväksyttävää. (Valtioneuvosto 2022, 8.) Pohjoismaiden pääministerikokous pidettiin tiistaina 1. marraskuuta Helsingissä ja se antoi voimakkaan viestin siitä, että Venäjän aloittama sota on muuttanut Pohjolaa pysyvästi, mutta Pohjoismaiden yhteiset tavoitteet valmistavat aluetta hyvin muuttuneeseen ympäristöön. (Valtioneuvosto 2022.)

Pohjoismaiden puolustusministerit ja edustajat tapasivat Oslossa 22. marraskuuta 2022 ja keskustelivat Euroopan vakavasta turvallisuustilanteesta, Ukrainan sodasta, pohjoismaisesta puolustusyhteistyöstä sekä Suomen ja Ruotsin tulevasta NATO-jäsenyydestä. Yhteisessä lausunnossaan he totesivat Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyden vahvistavan pohjoismaista

puolustusyhteistyötä ja hyödyttävän koko allianssin turvallisuutta. Myös Nordefco Vision on päätetty päivittää vastaamaan uutta strategista todellisuutta kaikkien Pohjoismaiden ollessa Naton liittolaisia. Uusi visio ohjaa tulevaa pohjoismaista puolustusyhteistyötä liittolaisten välillä. (Norwegian Government 2022.) Norjan puolustusvoimien komentaja Eirik Kristoffersen suosittelee tiivistä yhteistyötä ja mahdollisimman paljon yhteistä suunnittelua Pohjoismaiden puolustamiseksi, jonka kuuluisi sisältää myös kokonaisuutena puolustus. Jo Pohjoismaiden karttaa katsoessa on selvää, että se antaa maille paljon laajemman toiminta-alueen, mahdollisuuden käyttää ilmatilaa yli rajojen, enemmän tukikohtia maihinnousulle ja mahdollisuuden siirtää joukkoja etelästä pohjoiseen Suomen ja Ruotsin kautta. Naton jäsenenä se tarkoittaa, että mailla on liittolaisia, jotka ovat velvollisia tukemaan toisiaan. Kristoffersenin tavoin Norjan puolustusministeri Bjørn Arild Gram korostaa, että kaikkien Pohjoismaiden liittäminen Natoon merkitsee uutta aikakautta sotilaalliselle yhteistyölle Pohjoismaissa. Yhteinen Pohjola Natossa tarjoaa valtavan potentiaalisen pohjoismaiselle puolustusyhteistyölle. Ei siis ole epäilystäkään, etteikö Ruotsin ja Suomen liittyminen Natoon ennakoisi uutta aikakautta pohjoismaisessa turvallisuuspolitiikassa. (Niva 2022.)

3. Englantilainen koulukunta teoreettisena viitekehyksenä

3.1. Tutkimuskirjallisuus

Tutkimuksen tutkimuskirjallisuuden keskeisiä teoksia ovat Barry Buzanin teokset (2014) *An Introduction to the English School of International Relations* ja (2004) *From International to World Society* sekä Laust Schouenborgin teos (2013) *The Scandinavian International Society. Primary Institutions and Binding Forces*.

Ensimmäinen teos selittää mitä englantilainen koulukunta tarkoittaa, mistä se on saanut alkunsa sekä miten se sijoittuu kansainvälisen politiikan laajempaan kaanoniin. Teos selvittää koulukunnan keskeiset käsitteet, ideat ja niiden erityispiirteet sekä tarkastelee englantilaisen koulukunnan asemaa teoriana. (Buzan, 2014.) Toisessa teoksessa Buzan korostaa ensisijaisten instituutioiden ajatusta englantilaisen koulukunnan keskeisenä osana ja osoittaa, kuinka tämä erottaa englantilaisen koulukunnan realismista ja neoliberaalista institutionalismista, sekä miten sitä voidaan käyttää tuottamaan ainutlaatuisia vertailevia ja historiallisia kuvauksia kansainvälisestä yhteisöstä. Teoksessa avataan myös maailmanyhteisön käsitettä. (Buzan, 2004.) Schouenborgin teos on kokonaisvaltainen analyysi Skandinaviasta alueellisena kansainvälisenä yhteisönä, sisältäen Pohjoismaisen rauhan (the Nordic Peace) sekä skandinaavisen hyvinvointivaltion nousun. Hän liittää nämä diskurssit

englantilaiseen koulukuntaan Buzanin kehittämien kolmen käsitteen kautta: ensisijaiset instituutiot, sitovat voimat ja alueelliset kansainväliset yhteisöt.

Näiden teosten lisäksi hyödynnän Cornelia Navarin (2016) artikkelia *Primary and secondary institutions: Quo vadit?*, sekä Navarin ja Knudsenin toimittamaa teosta *International organization in the anarchical society: The institutional structure of world order* instituutioiden muutosta tarkastellessani. Turvallisuusyhteisön käsitettä avatessani hyödynnän Alex J. Bellamyn ja Matt MacDonaldin artikkelia *Securing international society: towards an English school discourse of security*.

3.2. Englantilainen koulukunta

Teoreettisen viitekehyksen tutkielmalle muodostaa englantilaisen koulukunnan ajatukset. Toisin kuin esimerkiksi liberalismi tai realismi, englantilainen koulukunta keskittyy tutkimaan kansainvälistä politiikkaa enemmänkin kansainvälisten järjestysten sosiaalisten rakenteiden kautta (Buzan 2014, 41). Englantilainen koulukunta käsittää kansainvälisen politiikan osittain sosiaalisena järjestyksenä tai rakenteena, ei pelkästään mekaanisena järjestelmänä ja koulukunnan keskeisiä tutkimuskohteita ovatkin tämän yhteiskuntajärjestelmän erityinen luonne ja dynamiikka (Buzan 2014, 42).

Yksi englantilaisen koulukunnan keskeisimmistä käsitteistä on kansainvälinen yhteisö, jonka sivutuotteena syntyy käsityksiä kansainvälisen politiikan pelisäännöistä ja yhteisesti jaettuja instituutioita. (Bull 1977; Buzan 2004; Haukkala 2014, 242.) Englantilaisessa koulukunnassa toistuvasti esiintyviä normien, sääntöjen, arvojen ja periaatteiden käsitteitä yhdistää ajatus siitä, että niiden olemassaolon pitäisi muovata odotuksia yhteisön jäsenten käyttäytymisestä (Buzan 2004, 163). Tutkielmassa hyödynnän englantilaisen koulukunnan käsitteistä etenkin *kansainvälisen yhteisön, alueellisen kansainvälisen yhteisön, ensisijaisten ja toissijaisten instituutioiden sekä turvallisuusyhteisön* tuottamia selityksiä kansainvälisestä politiikasta.

3.2.1. Kansainvälinen yhteisö

Buzanin mukaan perusajatus kansainvälisestä yhteisöstä on melko yksinkertainen: samalla tavalla kuten ihmiset elävät yksilöinä yhteiskunnissa, joita he muokkaavat ja jotka muokkaavat heitä, myös valtiot ovat olemassa kansainvälisessä yhteisössä, joita ne muokkaavat ja jotka puolestaan

muokkaavat niitä. Tämä sosiaalinen elementti on asetettava realismin anarkian logiikan rinnalle, että valtiojärjestelmän toiminnasta saadaan merkityksellinen käsitys.

Kun yksiköt ovat tuntevia, ratkaiseva tekijä niiden vuorovaikutuksessa on se, miten ne näkevät ja ymmärtävät toisensa. Jos yksiköt jakavat yhteisen identiteetin (esimerkiksi uskonto, hallintojärjestelmä, kieli), tai edes yhteiset säännöt tai normit, niin silloin nämä yksiköiden väliset ymmärrykset eivät pelkästään sanele heidän käyttäytymistään, vaan myös määrittelevät sosiaalisen järjestelmän rajat. (Buzan 2004, 8.) Kansainvälinen yhteisö on siis kehittynyt valtioiden välille ja sen olennaisin tavoite on yhteisesti jaetun kansainvälisen järjestyksen kehittäminen ja varjeleminen. (Bull 1977; Buzan 2004; Haukkala 2014, 242.)

3.2.2. Alueellinen kansainvälinen yhteisö - Pohjoismaat

Kansainvälisen yhteisön sisällä on mahdollista erottaa vielä omia alueellisia kansainvälisiä yhteisöjä. Schouenborgin mukaan alueellisen kansainvälisen yhteisön pitää täyttää kaksi kriteeriä: 1) instituutiot, jotka ovat ainutlaatuisia tietylle alueelle ja 2) erilaiset tulkinnat kansainvälisistä instituutioista ja/tai muiden alueiden instituutioista. (Schouenborg 2013, 9.)

Diskurssit ainutlaatuisuudesta ja poikkeavuudesta näyttävät viittaavan siihen, että Skandinavia/Pohjoismaat erottuvat jollain tavalla muusta kansainvälisestä yhteisöstä ja nämä diskurssit on mahdollista yhdistää englantilaiseen koulukuntaan Buzanin kehittämien kolmen käsitteen avulla: ensisijaiset instituutiot, sitovat tai koossapitävät voimat ja alueelliset kansainväliset yhteisöt. Kaksi toisiinsa liittyvää diskurssia pohjoismaisesta poikkeavuudesta kansainvälisessä politiikassa liittyvät valtioiden välisten ja sisäisten sotien poissaoloon Skandinaviassa viimeisen kahdensadan vuoden aikana (*Nordic peace*), sekä Pohjoismaiden edistykselliseen kansainvälisyyteen tai solidaariseen ulkopolitiikkaan, varsinkin toisen maailmansodan jälkeen. (Schouenborg 2013, 2.) Schouenborgin keskeinen argumentti on, että Pohjoismaat alkoivat erottua muusta kansainvälisestä yhteisöstä, kun ainutlaatuinen ensisijainen instituutio – hyvinvointivaltion legitiimiyden periaate – alkoi kehittyä 1930-luvulta lähtien ja näytti vaikuttavan näiden valtioiden ulkopolitiikkaan eri alueilla. (Schouenborg 2013, 3.) Institutionalisoitun hyvinvointivaltion ydinperiaatteiden ylikansallinen turvaaminen teki Pohjoismaista ainutlaatuisia (mt. 163).

Sitovilla tai koossapitävillä voimilla tarkoitetaan sitä, että minkä tahansa yhteiskunnan sosiaalinen sisältö (rakenteet), olivat ne sitten normit, arvot, instituutiot ja niin edelleen, sisäistetään eri mekanismeilla. Englantilaisessa koulukunnassa nämä mekanismit ovat jaettu kolmeen ideaaliin tyyppiin: pakottaminen (coercion), laskelmointi (calculation) ja uskomus (belief). Pakottamisessa

ulkopuolelta tuleva voima ja painostus pakottaa ylläpitämään sosiaalisia rakenteita. Jos ulkopuolelta kohdistuva pakottaminen poistetaan, rakenteet eivät todennäköisesti selviäisi. Laskennalla tarkoitetaan oman edun rationaalista arviointia, jossa tietyn sosiaalisen rakenteen tukeminen perustuu havaittujen kustannusten ja hyötyjen suotuisaan tasapainoon. (Schouenborg 2013, 24-25.) Uskomuksella viitataan tapauksiin, joissa sosiaalisia rakenteita kunnioitetaan, koska ne nähdään legitimiinä ja on sisällytetty toimijan identiteettiin (Buzan 2004, 103; Schouenborg 2013, 25). 1930-luvulta lähtien Pohjoismaat hylkäsivät pakottamisen ja laskelmoinnin ja muodostivat suurelta osin uskomukseen perustuvan alueellisen kansainvälisen yhteisön (Schouenborg 2013, 3).

Ajankohtainen esimerkki tänä päivänä Pohjoismaiden alueellisesta kansainvälisestä yhteisöstä on Pohjoismaiden neuvoston huippukokouksessa esitetty tavoite olla maailman kestävin ja yhtenäisin alue vuoteen 2030 mennessä. Kuitenkin ennen Suomen ja Ruotsin päätöstä liittyä Natoon ja näin uudistaa turvallisuuspoliittinen linjansa, voidaan nähdä näiden kahden valtion muodostaneen vielä oman pienemmän alueellisen kansainvälisen yhteisön Pohjoismaiden sisällä erilaisten turvallisuuspoliittisten ratkaisujensa perusteella.

3.2.3. Ensisijaiset ja toissijaiset instituutiot

Ensisijaiset instituutiot ovat pysyviä ja tunnistettavia yhteisten käytäntöjen malleja, jotka perustuvat valtioiden välisten yhteisöjen jäsenten yhteisiin arvoihin, ja jotka ilmentävät normien, sääntöjen ja periaatteiden yhdistelmää (Buzan 2004, 181). Instituutioiden käsite on englantilaiselle koulukunnalle keskeinen kolmesta syystä: ensinnäkin, se konkretisoi kansainvälisen yhteisön aineellista sisältöä; toiseksi, se tukee englantilaisen koulukunnan näkemystä 'järjestyksestä' kansainvälisissä suhteissa; ja kolmanneksi, englantilaisen koulukunnan erityinen ymmärrys instituutioista on yksi keskeisimmistä asioista, joka erottaa sen muista kansainvälisen politiikan valtavirtateorioista (Buzan 2004, 161). Ne ovat syviä ja suhteellisen kestäviä sosiaalisia käytäntöjä siinä mielessä, että ne ovat ennemminkin kehittyneet kuin suunnittelun tulos. Näitä käytäntöjä ei tule pelkästään jakaa kansainvälisen yhteisön jäsenten kesken, vaan ne on myös nähtävä niiden keskuudessa laillisena käyttäytymisenä. Ensisijaisissa instituutioissa on siis kyse kansainvälisen yhteisön jäsenten yhteisestä identiteetistä. Valtioiden perusluonteen lisäksi ne määrittelevät kansainvälisen yhteisön jäsenyyden kriteerit. Buzan (2014) esittelee klassisen "Westfalenin" setin, johon kuuluu suvereniteetti, alueellisuus, vallan tasapaino, sota, diplomatia, kansainvälinen oikeus sekä suurvallan hallinta ja viimeisimpinä lisäyksinä nationalismi, ihmisten tasa-arvo ja markkinat. Ensisijaisia instituutioita on löydettävissä läpi historian aina, kun valtiot ovat muodostaneet kansainvälisen yhteisön. (Buzan 2014, 21.)

Toissijaiset instituutiot ovat tietynkaltaisen kansainvälisen yhteisön (ilmeisimmin liberaalin) tuotteita ja ovat suurimmaksi osaksi valtioiden tietoisesti suunnittelemlia hallitustenvälisiä järjestelyjä, jotka palvelevat tiettyjä toiminnallisia tarkoituksia. Toissijaisia instituutioita ovat esimerkiksi Yhdistyneet kansakunnat, Maailmanpankki ja ydinsulkusopimus. (Buzan 2014, 21.) Ensisijaiset instituutiot ja kansainväliset järjestöt eli toissijaiset instituutiot ovat molemminpuolisesti konstitutiivisia. Vaikka ensisijaiset instituutiot mahdollistavat kansainvälisten järjestöjen olemassaolon, kansainväliset järjestöt myös toistavat ja ylläpitävät ensisijaisten instituutioiden käytäntöjä ja periaatteita. (Knudsen 2018; Ibrahim 2018, 298.) Toissijaiset instituutiot heijastavat ja tukevat ensisijaisia instituutioita ja niiden mahdollisuuksia rajoittaa niiden ensisijaisten instituutioiden laajempi kehys, jossa ne toimivat (Buzan 2014, 30; teoksessa Navari 2016, 122). Ensisijaisia ja toissijaisia instituutioita käsittelevässä artikkelissaan Cornelia Navari jatkaa Buzanin ajatusta siitä, että toissijaiset instituutiot eivät pelkästään heijasta, vaan myös tukevat ensisijaisia instituutioita ja niitä rajoittaa väistämättä laajempi diplomaattinen kehys, jonka ensisijaiset instituutiot ja käytännöt luovat. (Navari 2016, 122.)

Instituutioiden muutoksesta kirjoittaessaan Navari viittaa sekä Buzanin että Spandlerin ajatuksiin. Buzanin (2004) mukaan toissijaiset instituutiot saavat aikaan institutionaalisen muutoksen. Toissijaisen instituutioiden uudelleen tuottaessa erilaisia sosiaalisia käytänteitä, voi prosessissa tapahtua muutoksia, jotka taas palautuvat ensisijaisiin instituutioihin. Toissijaiset instituutiot voivat joskus myös luoda uusia käytänteitä, jotka sitten siirtyvät myös ensisijaisiin instituutioihin. (Navari 2016, 124-125.) Spandler (2015, 18-20.) puolestaan näkee institutionaalisen muutoksen tapahtuvan "eksogeenisten shokkien" myötä, joita ovat esimerkiksi suuret sodat, radikaalit muutokset vallanjaossa tai siirtomaavallan purkautumisen aallot. Nämä shokit ajavat institutionalisointiprosesseja ja aiheuttavat legitimaatiomuutoksia ensisijaisissa instituutioissa, jotka puolestaan institutionalisoidaan. Ajoitus ja konteksti ovat siis ratkaisevia institutionaalisen kehityksen kannalta. Spandlerin mukaan on merkittävää, milloin ja missä institutionaalisisessa kontekstissa kriittiset shokit ilmaantuvat, koska ne vaikuttavat suuresti siihen, millaisiksi toissijaiset instituutiot muodostuvat. (Spandler 2015, 20; Navari 2016, 126.) Venäjän hyökkäyssotaa Ukrainaan voidaan pitää siis eräänlaisena eksogeenisenä shokkina, koska se on vaikuttanut useampaankin ensisijaiseen instituutioon ja saanut aikaan muutoksia toissijaisissa instituutioissa. Suomen ja Ruotsin päätös hakea Naton jäsenyyttä on hyvä esimerkki siitä, kuinka instituutio vaikuttaa toiseen instituutioon.

Myös alueellisilla instituutioilla on tärkeä rooli nykyajan kansainvälisessä yhteisössä. Sen lisäksi, että niillä on samat ominaisuudet kuin kansainvälisillä instituutioilla, niillä on erottuvaa valtaa ja rooli alueellisina toimijoina. Alueelliset instituutiot tarkentavat kansainvälisiä normeja ja mukauttavat niitä

sopimaan paremmin alueellisiin normeihin ja käytäntöihin. John Vincent (Hurrell 2007, 142; Ibrahim 2018, 298.) kutsui alueellisia instituutioita “globaalin viestin paikallisiksi kantajiksi”. Niillä on myös rooli kansainvälisten normien paikallistamisessa (*localizing*). Paikallistaminen on “paikallisten toimijoiden ideoiden aktiivista rakentamista (diskurssin, kehystämisen ja kulttuurisen valinnan avulla), mikä johtaa siihen, että toimijat kehittävät merkittävän yhtäläisyyden paikallisiin uskomuksiin ja käytäntöihin. (Archarya 2004, 245; Ibrahim 2018, 298.) Alueellisten ensisijaisten ja toissijaisten instituutioiden tutkiminen on tärkeää kansainvälisen yhteisön alueellisen merkityksen ja alueellisten kansainvälisten yhteisöjen luonteen ymmärtämiseksi. Ensisijaiset ja toissijaiset instituutiot ovat mittapuita, joilla arvioidaan alueellisten ja kansainvälisten yhteisöjen eroja. (Buzan 2009, 42; Ibrahim 2018, 296.)

3.2.4. Turvallisuusyhteisö

Artikkelissaan *Securing international society: towards an English school discourse of security*, Alex J. Bellamy ja Matt MacDonald kehittävät englantilaisen koulukunnan turvallisuusdiskurssia. Turvallisuusyhteisön käsitteen voidaan katsoa saaneen alkunsa Karl Deutschin työstä vuodelta 1957. Deutsch määrittelee turvallisuusyhteisön ‘sellaisena, jossa on todellinen vakuutus siitä, etteivät yhteisön jäsenet taistele keskenään fyysisesti, vaan ratkaisevat kiistansa jollain muulla tavalla’ (Deutsch et al 1957, 5; artikkelissa Bellamy & MacDonald 2004, 321). Hän tunnistaa kaksi erityyppistä turvallisuusyhteisöä, *yhdistetyn* ja *pluralistisen*. Yhdistetty turvallisuusyhteisö esiintyy, kun aiemmin itsenäiset toimijat yhdistyvät yhdeksi laajemmaksi yhteisöksi jakaen saman hallituksen. Pluralistisessa turvallisuusyhteisössä toimijat puolestaan säilyttävät ‘muodollisen itsenäisyyden’. Molemmat turvallisuusyhteisöt edellyttävät jonkinlaista organisointia, joko löyhempää tai tiukempaa. (Deutsch et al 1957, 6; artikkelissa Bellamy & MacDonald 2004, 321.) Turvallisuusyhteisöä sitovat yhteen yhteensopivat perusarvot, jaettu kieli ja instituutiot sekä yhteinen identiteetti, jota Adler ja Barnett kuvailevat “me-hengen” tunteeksi (Adler & Barnett 1998, 7; artikkelissa Bellamy & MacDonald 2004, 321).

Turvallisuusyhteisöjä tarkastellessa paljastuu tavat, joilla kansainvälinen normatiivinen konteksti vaikuttaa valtion käytökseen, vahvistaen solidaarista väitettä siitä, että muutokset maailmanyhteisössä voivat vaikuttaa merkittävästi kansainväliseen yhteisöön. Turvallisuusyhteisön ja siihen kuuluvan valtion välillä on molemminpuolinen konstitutiivinen suhde. Valtiot etsivät toiminnalleen legitimitettä yhteisöltä ja käyttävät siihen yhteisön käyttäytymisnormeja. Varsinkin kypsissä turvallisuusyhteisöissä valtion itsensä identiteettiä muokkaa sen jäsenyys turvallisuusyhteisössä. Jäsenyys määrittelee sen, mitä sana ‘me’ tarkoittaa yhteisön poliittisten rajojen

osalta, mitä arvoja ‘me’ vaalimme ja niiden omaksumiseen käytetyt resurssit ja strategiat sekä miten itse odotamme ‘meidän’ toimivan. Jäsenyys kertoo myös sen, ketä ‘he’ ovat, mitä ‘he’ tekevät ja muodostavatko ‘he’ uhan vai eivät. Turvallisuusyhteisöt paljastavat turvallisuuden olevan pikemminkin normatiivinen kuin välineellinen (*instrumental*) tavoite, sisältäen kysymyksiä identiteetistä ja yhteisistä arvoista, jotka kehystävät tarkoituksenmukaisen/sopivan vastauksen logiikkaa ja rajaa. (Bellamy & MacDonald 2004, 323.) Se, että Kanadan ja Norjan kaltaiset valtiot hyväksyivät yhdeksi ulkopoliittiseksi tavoitteekseen *Human Security*, osoittaa selkeään yritykseen johtaa turvallisuuskäytäntöjä tietyssä kansainvälisen yhteisön käsityksessä, joka muistuttaa solidaarisuutta (Bellamy & MacDonald 2004, 324).

4. Aineiston esittely ja diskurssianalyysi

4.1. Aineiston esittely

Tutkimusaineistona toimii Pohjoismaiden neuvoston 74. istunto, joka järjestettiin Helsingissä 31.10.–3.11.2022. Ohjelmaan sisältyi Pohjoismaiden pääministerien ja hallitusten päämiesten huippukokous, ulkoministerien suullinen selonteko sekä puolustusministerien suullinen selonteko. Huippukokouksessa keskityttiin Pohjolan tulevaan rooliin maailmassa ja aiheina olivat turvallisuus, Ukrainan sota sekä energia- ja ilmastokriisi. Aion tutkia kokouksen ja selontekojen pöytäkirjoja ja tarkastella niistä löytyviä puheenvuoroja suhteessa tutkimuskysymyksiini, eli *miten puheenvuorot kuvailevat Pohjoismaiden tähänastista yhteistyötä sekä millaisia mahdollisuuksia Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittiselle yhteistyölle puheenvuoroissa nähdään muodostuvan, kun kaikkien Pohjoismaiden odotetaan lähitulevaisuudessa olevan puolustusliitto Naton jäseniä?* Pohjoismaiden neuvoston istunnot ovat ainutlaatuisia foorumeja, jossa keskustellaan yhteisistä asioista Pohjoismaiden parlamentaarikkojen, pääministerien ja muiden ministerien kesken (Pohjoismaiden yhteistyö 2022). Huippukokouksesta ja selonteoista kertyneitä puheenvuoroja oli yhteensä päälle sata, mutta keskityn analyysiluvussa vain niihin puheenvuoroihin, jotka liittyvät tutkimuskysymyksiini.

Tätä tutkimusainestoa ovat tukemassa lisäksi Suomen ja Ruotsin ajankohtaiselonteot turvallisuusympäristön muutoksesta. Molemmat selonteot on laadittu ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksen takia, jonka Venäjän aloittama sota Ukrainaa vastaan käynnisti, ja niissä arvioidaan tätä muutosta ja sen vaikutuksia Suomelle ja Ruotsille. Suomen selonteossa

arvioidaan kansallisen puolustuskyvyn kehittämistä vaativia toimia, EU:n roolia turvallisuuspoliittisena toimijana ja kahdenvälisen yhteistyön tiivistämistä Norjan, Ruotsin ja muiden Pohjoismaiden, Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen sekä monenvälisten puolustusyhteistyökumppanien kanssa (Valtioneuvosto 2022, 3). Tutkielmassa keskityn kuitenkin vain selontekojen Pohjoismaista yhteistyötä ja Nato-jäsenyyden vaikutuksia koskeviin osuuksiin. Sekä Suomen että Ruotsin selonteissa käsitellään yhteistyön tiivistämistä Naton kanssa ja arvioidaan mahdollisen jäsenyyden vaikutuksia. Aineistosta tunnistetaan englantilaiselle koulukunnalle tyypillisiä elementtejä ja kysymyksiä.

4.2. Diskurssianalyysi

Tutkimusmenetelmänä tässä työssä toimii diskurssianalyysi. Sanaa “diskurssi” on käytetty tieteellisissä teksteissä ja keskusteluissa summittaisesti, usein ilman tarkempaa määritelmää. Käsite on muuttunut epämääräiseksi, joko tarkoittaen ei juuri mitään, tai sitten tarkemmin käytettynä saaden eri merkityksen eri yhteydessä. Monissa tapauksissa sanan “diskurssi” taustalla on yleinen ajatus siitä, että kieli on jäsenelvy sosiaalisen elämän eri alueiden mukaan, esimerkkeinä “lääketieteellinen diskurssi” ja “poliittinen diskurssi”. Diskurssianalyysi on näiden mallien analysointia. (Jørgensen 2002, 1.) Diskurssianalyttisten lähestymistapojen lähtökohtana on strukturalistisen ja poststrukturalistisen kielitieteellisen filosofian väite, jonka mukaan pääsy todellisuuteen tapahtuu aina kielen kautta. Kielen avulla luodaan esityksiä (*representations*) todellisuudesta, jotka eivät ole pelkästään heijastuksia olemassa olevasta todellisuudesta, vaan edistävät todellisuuden rakentumista. Se ei tarkoita, etteikö todellisuutta itsessään olisi olemassa. Merkitykset ja esitykset ovat todellisia. Myös fyysisiä esineitä on olemassa, mutta ne saavat merkityksen vasta diskurssin kautta. (mt. 9.)

Diskurssit eivät pelkästään heijasta tai edusta sosiaalisia kokonaisuuksia ja suhteita, ne myös rakentavat tai "muodostavat" niitä; eri diskurssit muodostavat avainkokonaisuuksia eri tavoin ja asettavat ihmiset eri tavoin sosiaalisiksi subjekteiksi, ja juuri näihin keskustelun sosiaalisiin vaikutuksiin kiinnitetään huomiota diskurssianalyysissä. Toinen tärkeä painopiste on historiallisessa muutoksessa: miten erilaiset diskurssit yhdistyvät tietyissä yhteiskunnallisissa olosuhteissa tuottaen uuden, monimutkaisen diskurssin. (Fairclough 1992, 3-4.) Minkä tahansa yhteiskuntatieteellisesti merkitykselliseksi pyrkivien tekstien analyysin on liityttävä diskurssin teoreettisiin kysymyksiin (esim. diskurssin sosiaalisesti "rakentavat" vaikutukset). Toisaalta keskustelun sosiaalisten vaikutusten todellinen ymmärtäminen ei ole mahdollista ilman, että tarkastellaan tarkasti, mitä tapahtuu, kun ihmiset puhuvat tai kirjoittavat. Tekstianalyysi on siis olennainen osa diskurssianalyysiä, mutta diskurssianalyysi ei ole vain tekstien kielellistä analyysiä. Tekstianalyysiä

ei nähdä pelkästään kielellisenä analyysinä; se sisältää myös sen, mitä Fairclough on kutsunut "interdiskursiiviseksi analyysiksi", toisin sanoen tekstien näkeminen eri diskursseissa, genreissä ja tyyleissä, joihin ne perustuvat ja joita ne yhdessä esittävät. (Fairclough 2003, 3.)

Fairclough näkee diskurssit tapana esittää ja kuvata maailman eri näkökulmia ja puolia - aineellisen maailman prosesseja, suhteita ja rakenteita, 'hengellisen' maailman ajatuksia, tunteita ja uskomuksia sekä sosiaalista maailmaa. Tietyt maailman osat voidaan esittää eri tavoin, jolloin joudutaan pohtimaan eri diskurssien välistä suhdetta. Eri diskurssit ovat erilaisia näkökulmia maailmasta ja ne liittyvät ihmisten erilaisiin suhteisiin maailmaan, mikä puolestaan riippuu heidän asemastaan yhteiskunnassa, sosiaalisesta ja henkilökohtaisesta identiteetistään sekä sosiaalisista suhteista suhteessa toisiin ihmisiin. Diskurssit eivät ainoastaan esitä maailmaa sellaisena kuin se on (tai pikemminkin sen nähdään olevan), ne ovat myös projektiivisiä, kuvitelmia, jotka esittävät mahdollisia maailmoja poiketen todellisesta maailmasta ja jotka liittyvät projekteihin muuttamalla maailmaa tiettyyn suuntaan. Erilaisten diskurssien väliset suhteet ovat yksi elementti eri ihmisten välisissä suhteissa – ne voivat täydentää toisiaan, kilpailla keskenään, hallita muita ja niin edelleen. Diskurssit ovat osa resursseja, joita ihmiset käyttävät suhteissaan toisiinsa – pitäytyessään erillään toisistaan, tekemällä yhteistyötä, kilpailemalla, hallitessaan – ja pyrkiessään muuttamaan tapoja, joilla ne liittyvät toisiinsa. (Fairclough 2003, 124.)

Kun diskursseista puhutaan erilaisina tapoina esittää ja kuvata jotakin, tarkoitetaan tietynlaista toistoa, yhtenevyyttä siinä mielessä, että diskurssit ovat jaettuina ihmisryhmien kesken sekä vakautta ajan myötä. Mistä tahansa tekstistä voi todennäköisesti löytää monia erilaisia esityksiä ja kuvauksia maailmasta, mutta jokaista erillistä esitystä ei voi kutsua erilliseksi diskurssiksi. Diskurssit ylittävät konkreettiset ja paikalliset kuvaukset ja yksi diskurssi voikin synnyttää monia yksityiskohtaisia esityksiä. Diskurssit eroavat toisistaan toistomääränsä, yhtenäisyytensä ja stabiilisuutensa suhteen sekä siinä, mitä voisi kutsua niiden "mitta-asteikoksi" eli kuinka suuren osan maailmasta ne sisältävät, ja siten myös eroavat niiden luomien kuvausten ja esitysten kirjossa ja määrässä. (Fairclough 2003, 124.) Kieli ei siis ole vain kanava, jonka kautta välitetään tietoa käyttäytymisestä tai maailmaa koskevista tosiasioista. Päinvastoin kieli on "kone", joka luo ja tuottaa ja sen seurauksena muodostaa sosiaalisen maailman. Tämä ulottuu myös sosiaalisten identiteettien ja suhteiden muodostamiseen. Se tarkoittaa, että muutokset diskurssissa ovat keino, jolla sosiaalista maailmaa muutetaan. Diskursiivisen tason kamppailut osallistuvat sosiaalisen todellisuuden muuttamiseen ja toistamiseen. (Jørgensen 2002, 9.)

4.3. Poliittinen diskurssianalyysi

Poliittisen diskurssianalyysin määrittelyssä hyödynnän Teun A. van Dijkin artikkelia *What is Political Discourse Analysis?* (1997) sekä Isabela Faircloughin ja Norman Faircloughin kirjaa *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students* (2012).

Ennen itse diskurssianalyysin käsittelyä, kummassakin teoksessa määritellään ensin poliittisen diskurssin käsite. Jälkimmäisessä poliittinen diskurssi nähdään ensisijaisesti käytännön argumentaationa. Näkökulma perustuu tiettyyn näkemykseen politiikasta: politiikka on pohjimmiltaan valintojen tekemistä sen suhteen, miten toimia erilaisten tapahtumien ja olosuhteiden edessä sekä tiettyjen arvojen ja tavoitteiden valossa, ja nämä valinnat ja niistä aiheutuvat toimet perustuvat käytännölliseen päättelyyn ja perusteluun siitä, mitä pitäisi tehdä. Päätökset perustuvat siis normatiiviseen tärkeysjärjestykseen, jonka ihmiset asettavat eri asioille. Järkevä päätöksenteko (mukaan lukien poliittinen päätös) syntyy perusteiden riittävästä kriittisestä tarkastelusta, sekä puoltavien syiden pohtimisesta että vastustavien syiden tarkastelemisesta. (Fairclough & Fairclough 2012, 11.) Van Dijkin artikkelissa poliittinen diskurssi määritellään politiikan toimijoiden tuottamien puheiden ja tekstien kautta niin paikallisella, kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. Poliitiikan toimijoiksi hän nimeää esimerkiksi poliitikot, poliittiset instituutiot, puolueet, presidentin ja pääministerin. (van Dijk 1997, 12.) Poliitikot ovat puolestaan ryhmä ihmisiä, joille maksetaan heidän poliittisesta toiminnastaan ja jotka ovat valittu tai osoitettu asemaansa. Diskurssianalyysin vuorovaikutteisesta näkökulmasta poliittisen viestinnän vastaanottajat ja yleisö kuuluvat myös politiikan toimijoihin, kuten kansalaiset ja erilaiset “massat”. (van Dijk 1997, 13.)

Isabela Fairclough ja Norman Fairclough omaksuvat teoksessaan van Dijkin (1997) määritelmän poliittisesta diskurssianalyysistä, hänen näkemyksensä sen merkittävästä panoksesta politiikan tutkimukseen sekä luonnehdinnan poliittisesta diskurssista liittyen poliittisiin toimijoihin. Tämän näkemyksen mukaan poliittisten kontekstien ulkopuolella poliitikkojen tai muiden poliittisten toimijoiden keskustelu ei ole ‘poliittista’. (Fairclough & Fairclough 2012, 17–18.) Poliittisen diskurssianalyysin tulee kyetä vastaamaan todellisiin ja relevantteihin poliittisiin kysymyksiin ja käsittelemään politiikan tutkimuksessa esiintyviä asioita (van Dijk 1997, 11–12). Poliittiseen diskurssianalyysiin liittyy tulevaisuusorientoituuus. Kun otetaan huomioon keskustelun rooli poliittisissa prosesseissa, saatamme yleensä odottaa viittauksia tai uhkauksia tulevasta kehityksestä sekä ilmoituksia ja lupauksia tulevista toimista. Monille poliittisille keskusteluille on melko tyypillistä, että viittaukset nykyhetkeen ovat negatiivisia ja viittaukset tulevaisuuteen puolestaan

positiivisia. Myös menneisyydestä voidaan puhua positiivisesti, yleensä viitaten “vanhoihin hyviin aikoihin, kun kaikki oli paremmin”. (van Dijk 1997, 27.) Jotta voidaan arvioida diskurssianalyysin poliittista merkitystä, on tarkasteltava tarkemmin puheiden ja tekstien rakenteiden ja strategioiden kontekstuaalisia toimintoja. Poliittisen diskurssianalyysin tulisikin lisätä ymmärrystä kommunikatiivispoliittisista tapahtumista ja tuottaa rikkaampi käsitys poliittisesta prosessista. (van Dijk 1997, 38.)

Poliittinen diskurssianalyysi on otollinen menetelmä tähän tutkielmaan. Kuten Van Dijk artikkelissaan kuvaili, poliittinen diskurssi määritellään politiikan toimijoiden tuottamien tekstien ja puheiden kautta. Tämä tapahtuu kansallisella, alueellisella sekä kansainvälisellä tasolla. Esittelin tutkielman aineiston edellisessä luvussa ja siitä käy selkeästi ilmi, että aineiston eli Pohjoismaiden neuvoston istunnon puheenvuorot ovat poliittista diskurssia. Ne ovat esitetty poliittisella foorumilla politiikan toimijoiden toimesta alueellisella kansainvälisellä tasolla. Puheenvuorojen sisältöä käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa, mutta niistä on havaittavissa poliittiselle diskurssianalyysille tyypillisesti sekä tulevaisuusorientoituus että “vanhoihin hyviin aikoihin” viittaaminen.

5. Analyysi

5.1. Jaetut instituutiot

Jaettuja instituutioita olisi tunnistettavissa enemmänkin, mutta kandidaatintyön rajallisuuden ja tämän tutkielman aiheen puitteissa koin järkeväksi rajata jaetut instituutiot kahteen eri kategoriaan. Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön jaetuiksi instituutioiksi olen tunnistanut siis yhteiset arvot ja normit sekä kollektiivisen turvallisuuden. Valitsin nämä sen takia, että ne kytkeytyvät hyvin tutkielman aiheeseen ja ovat myös selkeästi tunnistettavissa tutkimusaineistosta.

Yhteiset arvot ja normit

Pohjoismaiden tapaus vahvistaa identiteetin ja normien tärkeyden valtioiden keskinäisten turvallisuus- ja puolustusyhteistyön sitoumusten luonteen ymmärtämisessä. Käsitys Pohjoismaiden yhteisestä identiteetistä ja yhteistyötottumuksista ovat olleet tärkeitä kaikkia osapuolia koskevien sitoumusten solmimiseen johtaneiden päätösten sekä Nordefcon jatkuvan kehityksen kannalta.

(Brøgger 2022, 57-58.) Ulkoministeriön vuoden 2021 vuosikertomuksessa pohjoismaisesta yhteistyöstä, Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittista yhteistyötä kuvaillaan seuraavasti: *“Suomen ulkopoliittikan keskeinen arvopohja on yhteinen muiden Pohjoismaiden kanssa; keskeistä on ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian, rauhan, vapauden, suvaitsevaisuuden ja tasa-arvon edistäminen kaikessa kansainvälisessä toiminnassa.”* (Ulkoministeriö 2021, 7.) Schouenborgin (2013) mukaan nämä demokratian, hyvän hallinnon, sananvapauden, suvaitsevaisuuden ja tasa-arvon normit konkretisoituvat Pohjoismaissa hyvinvointivaltion muodossa. Hyvinvointivaltion ideologiaan kuuluvat sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja pääoma, yhteiskunnallinen sopusointuisuus, solidaarisuus sekä sukupuolten välinen tasa-arvo (Schouenborg 2013, 179 & 187).

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa (2020) on erikseen oma lukunsa sääntöpohjaiselle kansainväliselle järjestykselle. Sääntöpohjainen kansainvälinen järjestelmä vahvistaa ihmisoikeuksia, yhteistyötä ja yhteistä vastuunkantoa sekä lisää hyvinvointia, turvallisuutta ja vakautta. Se määrittelee säännöt kanssakäymiselle ja luo pohjan globaalien haasteiden käsittelemiselle. Perinteisesti kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän ylläpitämisen vastuu on langennut suurvalloille, mutta viime vuosina niiden kilpailuksi eskaloitunut toiminta, eriävät tavoitteet ja jopa järjestelmän tarkoituksellinen horjuttaminen ovat heikentäneet koko järjestelmää ja vaikeuttaneet yhteistyötä. (Valtioneuvosto 2020, 12.)

Kaikki mitä yhteiset arvot ja normit Pohjoismaiden kohdalla pitävät sisällään, voidaan nähdä liittyvän sääntöpohjaiseen kansainväliseen järjestelmään ja kansainväliseen oikeuteen yleisesti. Pohjoismaat ovat tehneet selväksi näiden sääntöjen kunnioittamisen ja noudattamisen ja siten odottavat myös muilta samanlaista suhtautumista. Sääntöpohjainen kansainvälinen järjestelmä mainitaan toistuvasti Pohjoismaiden valtiopäämiesten puheissa ja valtioiden ulko- ja turvallisuuspoliittisissa selonteissa. Sitä korostetaan ja sen tärkeyttä alleviivataan. Sääntöpohjainen kansainvälinen järjestelmä on siis sidottu vahvasti Pohjoismaiden identiteettiin.

Kollektiivinen turvallisuus

Yhtenä Pohjoismaiden jaetuista ensisijaisista instituutioista voidaan pitää kollektiivista turvallisuutta. Suomen puolustusvoimien komentaja Timo Kivinen kuvailee kattavasti Pohjoismaiden turvallisuusyhteisöä Nordefcon sivuilla julkaistussa kirjoituksessaan (2021). Pohjoismaita yhdistää valtioiden historia, kulttuuri ja kehitys: ne muokkaavat pohjoismaista identiteettiä ja lisäävä maiden välistä luottamusta. Pohjoismaat jakavat yhteisen taustan ja turvallisuushaasteet ja maiden välisistä

yhtäläisyyksistä johtuen myös uhat, riskit ja haavoittuvuudet ovat maissa samankaltaisia. Sotilaallisten uhkien lisäksi yhteiskunnat ovat varautuneet kriittistä infrastruktuuria sekä kansalaistensa terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin uhkiin. (Kivinen, 2021.) Englantilaisen koulukunnan näkökulmasta Nordefcoa voidaan pitää toissijaisena instituutiona, koska monenkeskinen sotilaallinen yhteistyö eli tässä tapauksessa viiden valtion turvallisuusyhteisö pitää sisällään käytänteitä, joilla kehitetään, ylläpidetään ja tavoitellaan ensisijaista instituutiota eli kollektiivista turvallisuutta.

Pohjoismaiden puolustuspolitiikoista voidaan tunnistaa monta yhteistä tekijää:

- Sijainti Venäjän federaation välittömässä läheisyydessä (Suomi, Ruotsi, Norja ja Islanti)
- Suhteellisen rajalliset varat suhteessa todellisiin tarpeisiin korkealaatuisten ja nykyaikaisten puolustusvoimien rakentamiseksi
- Ilmavoimien ja laivaston osajärjestelmien tärkeys valtioiden puolustusjärjestelmässä (Tanska, Norja ja Ruotsi)
- Tarve ulkoistaa sotatarvikkeita ja –teknologiaa oman rajallisen teollisuuden ja tutkimuksen vuoksi (Tanska ja Norja)
- Valtioiden maantieteellinen sijainti (Czarny 2016, 285.)

Pohjoismaiden puolustus- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä tarkastellessa, voidaan päätellä sen perustuvan englantilaisen koulukunnan mukaiselle jaetulle instituutiolle eli tässä tapauksessa kollektiiviselle turvallisuudelle. Sen lisäksi täytyy ottaa huomioon myös aikaan sidotut turvallisuuspoliittiset aiheet ja tapahtumat, kuten tällä hetkellä käynnissä oleva Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan sekä muut uhkakuvat. Jaetut intressit, uhat ja mahdollisuudet luovat turvallisuuspoliittisen yhteisymmärryksen, joka on laittanut alulle pohjoismaisen puolustusyhteistyön ja näin myös tuottanut turvallisuusyhteisön.

Schouenborg (2013) kirjoittaa teoksessaan sitovista voimista ja argumentoi, että Pohjoismaiden kohdalla alueellinen kansainvälinen yhteisö on pitkälti uskomukseen perustunut pakottamisen ja laskelmoinnin sijaan. Jos keskittyy tarkastelemaan aihetta turvallisuuspoliittisesta näkökulmasta ja etenkin Pohjoismaiden turvallisuusyhteisöä tänä päivänä, laskelmoinnilla ja pakottamisella on paljon isompi rooli. Venäjän aloittama sota Ukrainaa kohtaan on pakottanut Pohjoismaat tarkastelemaan omaa turvallisuuttaan aiempaakin perusteellisemmin ja varsinkin Suomi ja Ruotsi tekivät merkittäviä turvallisuus- ja puolustuspoliittisia muutoksia hakiessaan Nato-jäsenyyttä. Ajankohtaiselonteossa turvallisuusympäristön muutoksesta ja mahdollisen jäsenyyden vaikutuksista todetaan seuraavasti: *“Suomen ja Ruotsin tiivis yhteistyö mahdollisten liittymisprosessien aikana olisi tärkeää.*

Samanaikaiset liittymisprosessit voisivat myös helpottaa varautumista ja vastaamista Venäjän mahdolliseen reaktioon. Mikäli Suomi ja Ruotsi molemmat liittyisivät Natoon, Pohjois-Euroopan puolustuksen järjestelyjä voitaisiin tarkastella kokonaisuutena osana Naton yhteistä puolustusta. Vastaavasti jos vain toinen maista liittyisi Natoon, heijastuisi se mahdollisesti maiden kahdenväliseen puolustusyhteistyöhön ja myös maiden ulko- ja turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön.” (Valtioneuvosto 2022, 27.) Selonteossa Suomen liittymisestä Pohjois-Atlantin liittoon kirjoitetaan puolestaan seuraavasti: *“Liittymällä puolustusliitto Natoon Suomi vahvistaisi omaa turvallisuuttaan muuttuneessa toimintaympäristössä. Suomen Nato-jäsenyys vahvistaisi Itämeren alueen ja Pohjois-Euroopan vakautta ja turvallisuutta. Kynnys sotilaalliseen voimankäyttöön Itämeren alueella ja Suomen lähialueilla kasvaisi.”* (Valtioneuvosto 2022, 3.) Päätös hakea jäsenyyttä syntyi siis puntaroimalla ja laskelmoiden optimaalisinta vaihtoehtoa turvallisuuden turvaamisen kannalta tässä pakotetussa tilanteessa.

5.2. Yhteistyödiskurssi

Kuten englantilainen koulukunta, myös Pohjoismaat antavat paljon painoarvoa sosiaaliselle kanssakäymiselle, mikä on havaittavissa yhteistyön tärkeyttä painottavissa puheenvuoroissa. Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä toimintatapoja kuvataan solidaariseksi ja yhteenkuuluvuutta korostetaan menneisyyden erilaisista turvallisuuspoliittisista ratkaisuista huolimatta. Monessa Suomen ja Ruotsin edustajien puheenvuoroissa kiitetään Islantia, Norjaa ja Tanskaa Nato-hakemusten nopeasta ratifioinnista ja halutaan osoittaa Pohjoismaiden pitävän yhtä vaikeissakin tilanteissa.

“[...] Pohjoismaat ovat aina työskennelleet luottamukseen, yhteisiin sääntöihin, kansainvälisten sopimusten ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen perustuvan maailmanjärjestyksen puolesta ja etäänntyneet kaikesta sotilaallisesta voimankäytöstä. Kansainvälinen ja globaali yhteistyö yhteisten uhkien torjumiseksi on kärsinyt uudesta vaikeasta turvallisuustilanteesta. [...]”¹ (Veronica Thörnroos, puheenvuoro 7.)

“[...] Yhteiset etumme ja arvomme sekä maantieteellinen läheisyytemme ovat vuosien saatossa tehneet meille Pohjoismaissa luonnolliseksi kehittää yhteistä politiikkaa vastaamaan tämän päivän ja huomisen haasteisiin. [...] Sääntöihin perustuva kansainvälinen järjestelmä, YK:n peruskirjan kunnioittaminen ja ihmisoikeuksien suojelu ovat yhteis pohjoismaisen

¹*“[...] De nordiska länderna har alltid arbetat för en världsordning som grundar sig på förtroende, gemensamma regler, respekt för internationella avtal och mänskliga rättigheter, och tar avstånd från all användning av militärt våld. Internationellt och globalt samarbete för att bekämpa gemensamma hot har lidit på grund av det nya svåra säkerhetsläget. [...]”* (Veronica Thörnroos, puheenvuoro 7.)

työmme perusarvoja ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla. [...]”² (Tobias Billström, puheenvuoro 83.)

“[...] Haluaisin tässä yhteydessä osoittaa lämpimän kiitokseni tuestanne jäsenyyden ratifioinnissa. Norja, Tanska ja Islanti olivat ratifioinnissa ensimmäisten joukossa, mikä osaltaan kertoo Pohjoismaiden vahvasta keskinäisestä solidaarisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta. [...]” (Antti Kaikkonen, puheenvuoro 123.)

Kuten näistä puheenvuoroista voi päätellä, yhteistyön kuvaillaan perustuvan vahvasti yhteisiin arvoihin ja normeihin sekä jaettuihin instituutioihin. Ruotsin ulkoministeri Tobias Billström vetoaakin puheenvuorossaan Pohjoismaiden jaettuihin arvoihin ja etuihin sekä maantieteelliseen sijaintiin, jotka ovat edesauttaneet yhteistyön syntymisessä sekä sujuvuudessa. Hän mainitsee sääntöperustaisen kansainvälisen järjestelmän, ihmisoikeuksien suojelemisen sekä YK:n peruskirjan kunnioittamisen. Englantilaisen koulukunnan valossa YK itsessään on toissijainen instituutio, joka käytänteillään ylläpitää, kehittää ja tavoittelee ensisijaista instituutiota eli rauhaa, ihmisoikeuksia ja oikeudenmukaisuutta. Ahvenanmaalainen poliitikko Veronica Thörnroos sanoo Pohjoismaiden aina tehneen töitä sellaisen maailmanjärjestyksen puolesta, joka perustuu luottamukseen ja kansainvälisten sopimusten sekä ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Puheenvuorossaan Thörnroos myös huomauttaa kansainvälisen yhteistyön vaikeutuneen uuden huolestuttavan turvallisuustilanteen takia. Suomen puolustusministeri Antti Kaikkonen puolestaan korostaa Pohjoismaiden yhteistyön solidaarisuutta sekä yhteenkuuluvuutta kiittäessään maita nopeasta ratifioinnista.

“[...] Yhteistyöllä voimme välttää toimitushäiriöt ja kriisit, jotka leviävät koko alueelle. Myös turvallisuusuhkien kirjo lähialueillamme on lisääntynyt, esimerkiksi hybridivaikutukset ja energiavarmuuteen tai uuteen teknologiaan liittyvät turvallisuushaasteet. Nord Streamin sabotaasi osoitti meille tämän. On tärkeää, että osaamme auttaa toisiamme todellisissa hätätilanteissa. [...]”³ (Pekka Haavisto, puheenvuoro 89.)

“[...] Olemme nyt yhdessä nykyajan suurimpien ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisten oikeudenkäyntien edessä. Venäjä on hyökännyt Ukrainaan 24. helmikuuta ja rikkonut rauhan Euroopassa, rikkonut kansainvälistä oikeutta ja rikkonut Euroopan turvallisuusjärjestystä. Venäjän sota Ukrainaa vastaan osoittaa, että vapaan maailman sääntöjä ja periaatteita on puolustettava myös omana aikanamme. [...]”⁴ (Ulf Kristersson, puheenvuoro 6.)

² “[...] Våra gemensamma intressen och värderingar och vår geografiska närhet har genom åren gjort det naturligt för oss i Norden att utveckla en gemensam politik för att möta dagens och morgondagens utmaningar. [...] Det regelbaserade internationella systemet, respekten för FN-stadgan och skyddet av de mänskliga rättigheterna är grundläggande värden för vårt gemensamma nordiska arbete på utrikes- och säkerhetspolitikens område. [...]” (Tobias Billström, puheenvuoro 83.)

³ “[...] Genom samarbete kan vi undvika störningar i försörjningen och kriser som sprider sig i hela regionen. Mångfalden av säkerhetshot i våra närområden har dessutom ökat, till exempel hybridpåverkan och säkerhetsutmaningar som anknyter till energisäkerhet eller ny teknik. Detta visade sabotaget på Nord Stream oss. [...]” (Pekka Haavisto, puheenvuoro 89.)

⁴ “[...] Vi står nu gemensamt inför de största utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska prövningarna i modern tid. Med invasionen av Ukraina den 24 februari har Ryssland brutit freden i Europa, brutit mot folkrätten och brutit med den

Aiemmin mainitut englantilaisen koulukunnan koossapitävät tai sitovat voimat ovat tunnistettavissa pohjoismaista puolustus- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä tarkkaillessa. Ennen Venäjän hyökkäystä Ukraina helmikuussa 2022 ja siitä aiheutunutta muutosta Euroopan ja Pohjoismaiden turvallisuusympäristössä, Pohjoismaiden puolustus- ja turvallisuusyhteistyö perustui pitkälti uskomukseen. Jokaisella maalla oli olemassa omat turvallisuuspoliittiset ratkaisut, kolmen muun kuuluessa Natoon, Suomen ja Ruotsin pysyessä liittoutumattomina. Mikään ei siis alun perin välttämättä pakottanut maita perustamaan yhteistyötä tällä saralla. Sotien mahdollisuus Euroopassa nähtiin hyvin epätodennäköisenä, jolloin laskelmointikaan ei sovi suurimpaan rooliin koossapitäväksi voimaksi. Kuten Suomen ulkoministeri Pekka Haaviston sekä Ruotsin pääministeri Ulf Kristerssonin puheenvuoroista voi huomata, turvallisuustilanne on muuttunut täysin ja pakottanut Pohjoismaat uudelleen arvioimaan omia turvallisuuspoliittisia ratkaisuja. Laskelmoinnin ja pakottamisen rooli on noussut uskomuksen kanssa samalle tasolle.

“[...] Meitä yhdistää tietenkin myös pohjoismainen hyvinvointivaltio, hyvinvointimalli, jota me olemme maissamme rakentaneet. [...]” (Sanna Marin, puheenvuoro 23.)

Suomen pääministeri Sanna Marin mainitsee puheenvuorossaan maita yhdistävänä tekijänä pohjoismaisen hyvinvointivaltion mallin. Tämä liittyy Schouenborgin mainitsemaan hyvinvointivaltion legitimiuden periaatteeseen, joka on yksi niistä tekijöistä, mikä erottaa Pohjoismaat muusta kansainvälisestä yhteisöstä muodostaen oman alueellisen kansainvälisen yhteisön. Tämä kehitys alkoi 1930-luvulta lähtien ja on osaltaan vaikuttanut Pohjoismaiden ulkopoliittikan eri alueisiin.

“[...] Tämä on pohjoismaista aikaa. Jos Pohjoismailla oli merkitystä 1950-luvulla, niin Pohjoismailla on myös vuonna 2022 näiden haasteiden edessä. [...]”⁵ (Jonas Gahr Støre, puheenvuoro 3.)

“[...] Keskustelun aihe täällä tänään on kiireellinen, nimittäin Venäjän Ukrainaa vastaan käymän hyökkäyssodan ja siitä seuranneen vakavan energia-, elintarvike- ja talouskriisin vuoksi syntynyt kauhea tilanne. [...]”⁶ (Katrín Jakobsdóttir, puheenvuoro 5.)

europiska säkerhetsordningen. Rysslands krig mot Ukraina visar att den fria världens regler och principer måste försvaras även i vår egen tid. [...]” (Ulf Kristersson, puheenvuoro 6.)

⁵ “[...] Dette er Nordens tid. Hvis Norden var relevant i 1950, er Norden relevant i 2022 i møte med disse utfordringene. [...]” (Jonas Gahr Støre, puheenvuoro 3.)

⁶ “[...] Diskussionsemnet her i dag er jo presserende, nemlig den forfærdelige situation, der er opstået på grund af Ruslands angrebskrig mod Ukraine og den alvorlige energi-, fødevare- og økonomiske krise, der følger af den. [...]” (Katrín Jakobsdóttir, puheenvuoro 5.)

“[...] Kaikki lähtee luottamuksesta. Pohjoismaat ovat kumppaneina luotettavia ja vakaita demokratioita. Meillä on pitkä demokraattinen historia: se, mistä sovitaan, myös pitää. [...] (Mikko Kinnunen, puheenvuoro 22.)

Poliittiseen diskurssianalyysiin liittyy tietynlainen tulevaisuusorientoituvuus ja puheenvuoroista voidaanakin havaita, kuinka nykyhetki esitetään synkkänä ja tulevaisuudesta puhutaan positiivisempaan ja luottavaisempaan sävyyn. Islannin pääministeri Katrín Jakobsdóttir vetoaa puheenvuorossaan tällä hetkellä meneillä olevaan kauheaan tilanteeseen, jonka Venäjän hyökkäyssota Ukrainaa vastaan on käynnistänyt ja samalla aiheuttanut myös vakavan elintarvike-, energia- ja talouskriisin. Myös menneisyyden kuvaileminen positiivisena on osa poliittista diskurssianalyysiä. Suomalainen poliitikko Mikko Kinnunen nostaakin esille luottamuksen ja sen näyttäytymisen pohjoismaisessa yhteistyössä. Hän pitää luottamusta avainasemassa ja vetoaa pitkään yhteiseen demokraattiseen historiaan, jossa sovitusta asioista on pidetty kiinni. Puheenvuoro antaa olettaa, että tämä luottamus tulee heijastumaan myös tulevaisuuden yhteistyöhön. Myös Norjan pääministeri käyttää menneisyyttä apunaan nykyhetkestä puhuessaan. Puheenvuorossa palataan 1950-luvulle oletettavasti sen takia, koska Pohjoismaiden neuvosto perustettiin vuonna 1952. Hän kuvaa nykyhetken asettamia haasteita kuitenkin tilaisuutena näyttää muulle kansainväliselle yhteisölle, että tämä on pohjoismaista aikaa ja Pohjoismaiden yhteistyö ei kärsi tässä vaikeassa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa.

Puheenvuoroista voi havaita, että Pohjoismaat puolustavat tärkeitä arvoja, kuten ihmisoikeuksia, demokratiaa ja rauhanrakentamista. Väitteessä on tietenkin perää, mutta imago ei kuitenkaan ole täysin vedenpitävä, jos ottaa huomioon esimerkiksi Ruotsin aseman yhtenä maailman suurimpien asekauppiain joukossa. Ruotsin asevientä on viisinkertaistunut 2000-luvun alusta. Suurin ostaja on Yhdistyneet arabiemiirikunnat, joka kuuluu Saudi-Arabian johtamaan sotilasliittoumaan Jemenissä. Yemen Data Project on dokumentoinut yli 22 ilmaiskua, mikä vastaa 800 hyökkäystä päivässä. Niistä on vastuussa sotilasliitto, johon Saudi-Arabia ja Yhdistyneet arabiemiirikunnat kuuluvat. Konfliktin aikana liittouma on tappanut tuhansia siviilejä ja tuhonnut tärkeitä yhteiskunnallisia toimintoja, kuten asuinalueita, kouluja, sairaaloita sekä vesi- ja sähköjärjestelmiä. Vuodesta 2018 lähtien Ruotsi on tiukentanut vientivalvontaa, jossa todetaan lyhyesti, ettei ammusten vientiä pidä myöntää, jos vastaanottajamaassa on vakavia ihmisoikeusloukkauksia tai puutteita demokraattisessa asemassa. Uusia vientisopimuksia ei ole hyväksytty Saudi-Arabiaan vuoden 2013 jälkeen eikä Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin vuoden 2017 jälkeen, mutta uudet määräykset koskevat kuitenkin vain uusia kauppia ja Ruotsi sallii niin sanottujen peräkkäisten toimitusten viennin vanhojen lupien perusteella. Myöhemmät toimitukset täydentävät aiemmin suoritettua vientiä. Käytännössä tämä mahdollistaa viennin maihin, joilta uusien sääntöjen perusteella pitäisi evätä luvat. (Kristiansen, 2021.)

Ruotsin ulkopoliittikkaa voi pitää siis vähintäänkin epäjohdonmukaisena: kansainvälisellä näyttämöllä puolustetaan altruistisia, eettisiä ja rauhaomaisia käytäntöjä ja toisaalta edistetään lisääntyvää militarisaatiota sekä vaalitaan aseiden talouspolitiikan intressilähtöisiä mieltymyksiä. Tavanomaisten aseiden kauppa on ristiriidassa Ruotsin tunnustamien ulkopoliittisten ihanteiden sekä valtion normatiivisten sitoumusten kanssa. (Coetzee 2021, 101.) Toisaalta on otettava myös huomioon poliittisen diskurssin luonne ylipäätään, joka on usein täynnä ristiriitoja sanojen ja tekojen erotessa toisistaan. Ruotsin ulkopoliittikka yksin ei ole myöskään ainut epäjohdonmukaisuus, mutta tällä esimerkillä halusin tuoda toisenlaisenkin näkökulman tutkielman analyysiin.

5.3. Tulevaisuus- ja mahdollisuuskurssi

Samalla tavalla kuin Pohjoismaiden tähänastista yhteistyötä kuvailtiin, myös yhteistyön tulevaisuutta ja siinä havaittavia mahdollisuuksia käsittelevät puheenvuorot ovat suurilta osin optimistisia ja luottavaisia yhteistyön vahvistumisesta ja tiivistymisestä. Näissäkin puheenvuoroissa on havaittavissa englantilaisen koulukunnan korostamat arvot, normit ja instituutiot. Lähes poikkeuksetta jokainen puheenvuoro pitää sisällään maininnan Pohjoismaiden jakamista arvoista sekä yhteistyön tärkeydestä.

“[...] Toivon, että yhteistyö on entistä tiiviimpää, vahvempaa ja vieläkin menestyksellisempää. [...] Entistä suuremmalla innovaatiolla ja entistä vahvemman yhteistyöllä olen vakuuttunut siitä, että me pohjoismaissa saavutamme korkeat tavoitteemme maailman kestävämpänä ja maailman integroituneimpana alueena vuoteen 2030 mennessä.”⁷ (Ulf Kristersson, puheenvuoro 6.)

“[...] Meidän tulee pitää kiinni sääntöpohjaisesta järjestyksestä globaalisti Euroopassa ja Pohjoismaissa. Meidän tulee toimia suunnannäyttäjinä kotimaassa ja kansainvälisesti. Vaalimme demokraattisia instituutioitamme, ylläpidämme ja kehitämme perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä panostamme kestävään hyvinvointiin. [...] Korostan, että demokraattinen, hyvinvoiva ja oikeudenmukainen yhteiskunta voi toteutua vain, jos turvallisuus on taattu. Geopoliittisen tilanteen muutos on vaikuttanut myös pohjoismaiseen yhteistyöhön. Suomen ja Ruotsin liittyessä Natoon puolustuksen ja turvallisuuden kysymyksissä on entistä enemmän sijaa pohjoismaiselle yhteistyölle. Natossa tulemme osoittamaan, että käytännön tasolla on mahdollista tehdä enemmän yhdessä esimerkiksi huoltovarmuuskysymyksissä. Pohjoismaina vahvistamme puolustusliittoa. [...] Lopuksi haluan painottaa demokratioiden välisen yhteistyön merkitystä. Vahvoina demokratioina Pohjoismaat voivat yhdessä olla näyttämässä, miten kansanvalta parhaimmillaan toimii. Tämä on

⁷ “[...] Det är min förhoppning att det samarbetet kommer att bli ännu tätare, ännu starkare och ännu mer framgångsrikt. [...] Genom ännu mer innovation och ännu starkare samarbete är jag övertygad om att vi i Norden kommer att uppnå våra högt ställda mål som världens mest hållbara och världens mest integrerade region 2030.” (Ulf Kristersson, puheenvuoro 6.)

ensiarvoisen tärkeää torjuessamme autoritääristen hallintojen uhkaa. [...]” (Sanna Marin, puheenvuoro 8.)

Ruotsin pääministeri Ulf Kristersson esittää puheenvuorossaan toiveen menestyksellisemmästä, vahvemmassa ja tiiviimmästä yhteistyöstä Pohjoismaiden välillä. Hän on luottavainen, että Pohjoismaiden kansainvälinen alueellinen yhteisö tulee olemaan sekä maailman integroitunein että kestävin alue vuoteen 2030 mennessä. Kristersson käyttää sanaa “toivo”, joka ei itsessään lupaa tai anna takuita mainittujen asioiden toteutumisesta. Suomen pääministeri Sanna Marinin puheenvuorosta on puolestaan havaittavissa vaativampi sävy ja hän kuvailee Kristerssonia tarkemmin, kuinka Pohjoismaiden *tulisi* toimia ja näyttäytyä kansainvälisessä politiikassa. Marin myös korostaa turvallisuuden mahdollistavan hyvinvoivan, demokraattisen ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan olemassaolon. Natoon liittyminen nähdäänkin turvallisuuden lisääjänä, joka puolestaan vahvistaisi tällaisen yhteiskunnan pysyvyyttä.

“[...] Pian kaikki Pohjoismaat liittyvät Natoon. Se on uskomaton mahdollisuus monella tasolla. Pohjoismaat puolustavat rauhanrakentamista, demokratiaa, tasa-arvoa, oikeusvaltiota, ihmisoikeuksia ja sääntöpohjaista kansainvälistä järjestystä. Nämä ovat tietysti arvoja, jotka otamme mukaan myös Nato-yhteistyöhön. [...]”⁸ (Helge Orten, puheenvuoro 90.)

“[...] on maita, jotka haluavat heikentää demokraattisia arvoja, ihmisoikeuksia ja kansainvälistä oikeutta tarkoituksenaan mukauttaa kansainvälinen järjestelmä omiin kapeisiin etuihinsa. [...] Pohjoismaat ovat ja tulevat jatkossakin olemaan näiden perusarvojen vahvoja puolustajia. [...]”⁹ (Guðmundur Ingi Guðbrandsson, puheenvuoro 122.)

Puheenvuorossaan norjalainen poliitikko Helge Orten kuvailee kaikkien Pohjoismaiden tulevaa jäsenyyttä Natossa “uskomattomana mahdollisuutena” monella eri tasolla. Hän näkee tässä tilaisuuden levittää Pohjoismaiden vaalimia arvoja ja vahvistaa niiden asemaa Naton sisällä. Englantilaisen koulukunnan näkökulmasta tässä on kyse instituution vaikuttamisesta toiseen instituutioon. Pohjoismaiden jaettuihin ensisijaisiin instituutioihin kuuluvat yhteiset arvot ja normit halutaan siis näkyväksi ja tärkeäksi osaksi toissijaista instituutioita eli tässä tapauksessa Natoa. Kuten jo vuoden 2020 valtioneuvoston julkaisemassa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa mainittiin, Suomen lisäksi muutkin pienemmät valtiot ovat olleet huolissaan sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän laiminlyönnistä. On siis luonnollista ja järkevää nähdä tässä tilaisuus muistuttaa sen tärkeydestä ja johtaa omalla esimerkillä. Pienelle valtiolle yksin se on haastavampaa,

⁸“[...] Snart er alle de nordiske landene med i NATO. Det er en utrolig mulighet på mange plan. Norden står for fredsbygging, demokrati, likeverd, rettsstat, menneskerettigheter og en regelbasert verdensorden. Dette er naturlige verdier vi også tar med oss inn i NATO-samarbeidet. [...]” (Helge Orten, puheenvuoro 90.)

⁹“[...] Í öðru lagi vil ég nefna að það eru ríki sem vilja grafa undan lýðræðislegum gildum, mannréttindum og alþjóðalögum með það að markmiði að laga alþjóðakerfið að eigin þröngu hagsmunum. [...] Norðurlöndin eru og þurfa að halda áfram að vera öflugir málsvarar fyrir þessi grundvallargildi. [...]” (Guðmundur Ingi Guðbrandsson, puheenvuoro 122.)

mutta kaikkien Pohjoismaiden näyttäytyessä yhtenä yksikkönä tulevat maat paremmin kuulluksi. Myös Islannin sosiaali- ja työmarkkinaministerinä sekä pohjoismaisen yhteistyön ministerinä toimiva Guðmundur Ingi Guðbrandsson kuvailee Pohjoismaita näiden edellä mainittujen perusarvojen edustajina sekä puolustajina. Molemmista puheenvuoroista on havaittavissa, että Pohjoismaat tavallaan asetetaan jopa moraalisen johtajan rooliin.

“[...] Olisi viisasta pohtia, tarvitaanko nyt Stoltenberg 2 -raporttia, eli jatkoa vuonna 2009 saamallemme raportille - jossa voimme ottaa huomioon historiallisen tosiasian, että Ruotsi ja Suomi ovat hakeneet Naton jäsenyyttä. [...]”¹⁰ (Bertel Haarder, puheenvuoro 124.)

“[...] Keskiryhmä on ollut se Pohjoismaiden neuvoston puolueyhdistelmä, joka on aktiivisimmin pyytänyt pohjoismaisen ulko- ja puolustusyhteistyön vahvistamista. Haluaisimme päivitetyn Helsingin sopimuksen aikamme kannalta, koska sopimukseen ei tänä päivänä sisälly ulko-, puolustus-, turvallisuus- tai valmiusyhteistyötä. [...]”¹¹ (Anna Starbrink, puheenvuoro 126.)

Tanskalainen poliitikko Bertel Haarder nostaa esille mahdollisen tarpeen laatia Stoltenberg 2 – raportti muuttuneiden turvallisuuspoliittisten olosuhteiden takia, kun Suomi ja Ruotsikin ovat matkalla Naton jäseniksi. Stoltenbergin raportti vuonna 2009 auttoi Pohjoismaita syventämään ja laajentamaan puolustuspoliittista yhteistyötään sekä oli merkittävässä roolissa Nordefcon perustamisessa. Sitä seurannut Bjarnasonin raportti vuonna 2020 oli samassa hengessä kirjoitettu katsaus Pohjoismaiden turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen yhteistyöhön, mutta vuoden 2022 turvallisuuspoliittisten muutosten ja tapahtumien seurauksena uusi ajankohtainen raportti olisi oleellinen. Ruotsalainen poliitikko Anna Starbrink puolestaan nostaa esiin Helsingin sopimuksen päivittämisen, koska siitä on aikoinaan jätetty pois kokonaan ulko-, puolustus-, turvallisuus- ja valmiusyhteistyö. Helsingin sopimus on yhteistyösopimus viiden Pohjoismaan välillä (Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska). Sopimus tuli voimaan 1. heinäkuuta vuonna 1962, mutta se allekirjoitettiin jo maaliskuun 23. päivänä samana vuonna. Sopimuksen pääasiallinen tehtävä on kehittää pohjoismaista yhteistyötä eri osa-alueilla. (Helsingin sopimus, versio 2018:718.)

Pohjoismaiden yhteistyön tulevaisuuteen ja sen tuomiin mahdollisuuksiin keskittyvässä diskurssissa korostetaan pitkälti jo olemassa olevan yhteistyön perusteita. Puheenvuorot maalaavat parempaa ja vahvempaa yhteistyötä, mutta monen puheenvuoron kohdalla se jää enemmänkin vain kuvailuksi ja konkreettisia esimerkkejä ei juuri mainita. Kaikista käytännöllisimpiä ja konkreettisia esimerkkejä

¹⁰ “[...] det være klogt at tænke på, om vi nu har brug for en Stoltenberg 2-rapport, altså en opfølgning på den rapport, vi fik i 2009 - hvor vi kan tage hensyn til det historiske, at Sverige og Finland har ansøgt om medlemskab af NATO. [...]” (Bertel Haarder, puheenvuoro 124.)

¹¹ “[...] Mittengruppen har varit den av Nordiska rådets partigrupper som mest aktivt har efterfrågat en förstärkning av det nordiska utrikes- och försvarssamarbetet. Vi skulle gärna se en uppdatering av Helsingforsavtalet för vår tid eftersom varken utrikes-, försvars-, säkerhets- eller beredskapssamarbeten finns med i avtalet i dag. [...]” (Anna Starbrink, puheenvuoro 126.)

yhteistyön mahdollisuuksista oli löydettävissä puolustusministerien selonteon puheenvuoroissa. Esiin nousivat esimerkiksi Helsingin sopimuksen uudistaminen ja Stoltenberg 2 -raportin laatiminen sekä Nordefcon roolin uudistaminen. Oli vaikeaa löytää sellaisia puheenvuoroja, missä esimerkiksi Pohjoismaiden yhteistyön uskottavuutta olisi epäilty tai kuvattu negatiivisesti, koska niitä ei juuri ollut. Toisaalta näyttäytyminen yhtenäisenä epävakaina aikoina on tärkeää ja tällaisella diskurssilla Pohjoismaat rakentavat omalta osaltaan sosiaalista todellisuutta. Puheenvuoro toisensa jälkeen alleviivasi Pohjoismaiden jaettujen ja vaalimien arvojen, normien ja instituutioiden tärkeyttä keskinäisen yhteistyön sekä kansainvälisenkin yhteistyön kannalta. Kollektiivinen puolustus nähdään hyvänä asiana tulevaisuuden kannalta ja puheenvuorojen perusteella jokaisen Pohjoismaan kuuluminen Natoon tulee vahvistamaan liittoa entisestään.

6. Johtopäätökset ja yhteenveto

Pohjoismaiden turvallisuus- ja puolustuspoliittinen yhteistyön alkaminen ja kehittyminen oli pitkälti mahdollista vasta Neuvostoliiton romahdettua ja kylmän sodan päättymisen jälkeen. Merkittävä askel eteenpäin puolustusyhteistyön saralla tapahtui vuonna 2009 Stoltenbergin raportin muodossa, mikä nosti turvallisuus- ja puolustuskysymykset pohjoismaisen yhteistyön etusijalle. Nordefco eli Nordic Defence Cooperation ilmentää pohjoismaista monenkeskistä yhteistyötä, mutta yhteistyötä tehdään myös vaihtelevilla kokoonpanoilla valtioiden kesken. Tällä hetkellä yhteistyö on saamassa jälleen uusia piirteitä Suomen ja Ruotsin tulevan Nato-jäsenyyden myötä.

Tutkielman tarkoituksena on ollut tutkia, millä tavalla Pohjoismaiden puolustuspoliittinen eliitti itse kuvailee yhteistyötä ja sen mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimi englantilainen koulukunta, joka tarjosi otollisen näkökulman pohjoismaisen puolustus- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön tarkasteluun. Tutkielmassa hyödynnettiin koulukunnan käsitteistä etenkin kansainvälisen ja alueellisen kansainvälisen yhteisön, ensisijaisten ja toissijaisten instituutioiden sekä turvallisuusyhteisön tuottamia selityksiä kansainvälisestä politiikasta. Tutkimusmenetelmänä käytettiin poliittista diskurssianalyysiä. Sille tyypillisesti puheenvuoroista pystyi huomata, että nykyhetki esitettiin synkempänä ja tulevaisuudesta puhuttiin positiiviseen sävyyn. Myös menneisyyttä kuvailtiin positiivisesti. Englantilaisen koulukunnan näkökulmasta diskurssit Pohjoismaiden poikkeavuudesta ja ainutlaatuisuudesta osoittavat alueen erottuvan muusta kansainvälisestä yhteisöstä ja tämän voi selittää ensisijaisten instituutioiden, sitovien voimien sekä alueellisen kansainvälisen yhteisön käsitteiden avulla. Kuten Schouenborgin (2013) teoksessa todetaan, Pohjoismaiden ainutlaatuinen asema alueellisena kansainvälisenä yhteisönä voidaan liittää

diskursseihin maiden solidaariseen ulkopolitiikkaan sekä valtioiden välisten ja sisäisten sotien poissaoloon Skandinaviassa (*Nordic peace*). 1930-luvulta alkanut kehitys institutionalisoidun hyvinvointivaltion ydinperiaatteiden ylikansallisesta turvaamisesta on ollut isossa roolissa Pohjoismaiden ainutlaatuisuudessa. Englantilaisen koulukunnan korostamat arvot, normit ja instituutiot ovat löydettävissä myös Pohjoismaita ja niiden yhteistyötä tarkastellessa.

Primääriaineistona tutkielmassa toimi Pohjoismaiden neuvoston 74. istunto, joka järjestettiin Helsingissä 31.10.–3.11.2022. Ohjelma piti sisällään muun muassa Pohjoismaiden pääministerien ja hallitusten päämiesten huippukokouksen, ulkoministerien suullisen selonteon sekä puolustusministerien suullisen selonteon, joita jokaista hyödynnettiin tutkielmassa. Kokouksen ja selontekojen tuottamia puheenvuoroja tarkasteltiin suhteessa tutkielman tutkimuskysymyksiin. Itse huippukokouksen antama viesti oli se, että Pohjola on yhtenäisempi kuin ehkä koskaan ja Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyydet tulevat avaamaan uusia mahdollisuuksia myös pohjoismaiselle yhteistyölle. Koko Euroopan vakaus ja turvallisuus on vaarantunut Venäjän käynnistämän sodan takia ja muutokset turvallisuusympäristössä ovat johtaneet myös Pohjoismaiden turvallisuusyhteisön muutokseen, jota kuvaillaan vahvemerkiksi kuin koskaan. Tutkielman analyysiluvussa tunnistettiin ensin kaksi Pohjoismaiden jaettua instituutiota, yhteiset arvot ja normit sekä kollektiivinen turvallisuus. Pohjoismaat jakavat samanlaisen keskeisen arvopohjan ulkopolitiikassa toistensa kanssa, joka perustuu demokratian, ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, tasa-arvon, rauhan ja vapauden edistämiseen kansainvälisessä toiminnassa. Yhteisen taustan ja maiden yhtäläisyyksien vuoksi Pohjoismaiden haavoittuvuudet, uhat, mahdollisuudet ja riskit ovat myös samankaltaisia. Näistä muodostuu turvallisuuspoliittinen yhteisymmärrys, joka on käynnistänyt turvallisuus- ja puolustuspoliittisen yhteistyön ja samalla luonut turvallisuusyhteisön.

Yhteistyödiskurssia tarkastellessa siitä erottui selkeästi, kuinka Pohjoismaiden yhteisiä arvoja korostettiin puheenvuoro toisensa perään. Luottamusta ja solidaarisuutta pidetään pohjoismaisen yhteistyön avainasemassa ja puheenvuoroista heijastui ylpeys omasta historiasta ja kaikesta, mitä Pohjoismaat edustavat. Toisaalta, kuten Ruotsin aseviennin tapauksesta huomattiin, voi osoittautua ongelmalliseksi esittäytyä rauhan ja ihmisoikeuksien puolustajana, jos samaan aikaan on osallinen toimintaketjussa, jonka muut osapuolet aktiivisesti toimivat näitä arvoja vastaan. Yhteistyön mahdollisuus- ja tulevaisuusdiskurssissa puhujat olivat varmoja yhteistyön vahvistumisesta ja kehityksestä. Negatiivisia näkökulmia ei Pohjoismaiden väliseen yhteistyöhön liittyen juuri esitetty, vain tämänhetkinen turvallisuuspoliittinen tilanne esitettiin oikeutetustikin hanakalana ja vaikeana, ja se taas on heijastunut kansainväliseen yhteistyöhön. Näillä diskursseilla vahvistettiin Pohjoismaiden

imagoa luotettavina ja oikeudenmukaisina yhteistyökumppaneina sekä haluttiin osoittaa yhtenäisyyttä epävakassa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa.

On selvää, että puheenvuorojen perusteella Pohjoismaat halutaan nähdä ja esittää turvallisuuspoliittisesti kytkeytyneenä kokonaisuutena. Tutkielman pohjalta voidaan todeta, että pohjoismainen turvallisuus- ja puolustusyhteistyö on siis tullut jäädäkseen. Jatkotutkimusehdotuksena olisi mielenkiintoista nähdä, millaiseksi yhteistyö on oikeasti muodostunut, kun Suomi ja Ruotsi ovat virallisesti puolustusliiton jäseniä ja sen merkitys on konkretisoitunut ja aikaa on kulunut jonkin verran.

7. Lähteet

Primäärilähteet

Government Offices of Sweden (2022), *Deterioration of the security environment – implications for Sweden*. Saatavissa:

<<https://www.government.se/49a4d8/contentassets/50afebe322d54940b69c91751db2305c/deterioration-of-the-security-environment---implications-for-sweden-002.pdf>>

Pohjoismaiden pääministerien ja hallitusten päämiesten huippukokous, puheenvuorot 3–60.

Saatavissa: <<https://www.norden.org/fi/node/7531>>

Puolustusministerien selonteko, suullinen, asiakirja 9/2022, puheenvuorot 121–136. Saatavissa:

<<https://www.norden.org/fi/node/75342>>

Ulkoministerien selonteko, suullinen, asiakirja 8/2022, puheenvuorot 80–114. Saatavissa:

<<https://www.norden.org/fi/node/75336>>

Valtioneuvosto (2022), *Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta*. Saatavissa:

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163999/VN_2022_18.pdf>

Sekundäärilähteet

Tutkimuskirjallisuus

Bailes, A. J. K., Herolf, G., & Sundelius, B. (2006). *The Nordic countries and the European security and defence policy*. SIPRI.

Bellamy, A. J., & McDonald, M. (2004). Securing international society: towards an English school discourse of security. *Australian Journal of Political Science*, 39(2), 307–330.

Buzan, B. (2014). *An Introduction to the English School of International Relations: the societal approach*. Cambridge: Polity Press.

Buzan, B. (2004). *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brøgger, T. E. (2023). Beyond the “lowest common denominator”? Mutually binding commitments in European security and defence cooperation: the case of the Nordic states. *European Security (London, England)*, 32(1), 42–61.

Coetzee, W. (2021). Sweden’s Weapons Exports Paradox. In A. De Bengy Puyvallée & K. Björkdahl (Eds.), *Do-Gooders at the End of Aid: Scandinavian Humanitarianism in the Twenty-First Century* (pp. 101-122). Cambridge: Cambridge University Press.

Czarny, R. M. (2016). Security Policy – The Specific Approach of Norden. In *A Modern Nordic Saga : Politics, Economy and Society* (pp. 279–300). Springer International Publishing.

- Dahl, A.-S. (2014). *NORDEFECO and NATO: "Smart Defence" in the North?* NATO Defense College.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, I. & Fairclough N. (2012). *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students*. London: Routledge. Print.
- Forsberg, T. (2013). The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism? *International Affairs (London)*, 89(5), 1161–1181.
- Haukkala, H. (2014). "Maailmanpolitiikan muutos: Suunta, syy ja seuraukset". Teoksessa Tuomas Forsberg & Tapio Raunio (toim.), *Politiikan muutos*, 239–240, Tampere: Vastapaino.
- Ibrahim, R. (2018). "Primary and Secondary Institutions in Regional International Society: Sovereignty and the League of Arab States", Teoksessa Knudsen, Tonny Brems, and Cornelia Navari (toim.) *International Organization in the Anarchical Society: The Institutional Structure of World Order*, Springer International Publishing AG.
- Jørgensen, M. W. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. London: SAGE.
- Navari, C. (2016). "Primary and secondary institutions: Quo vadit?" *Cooperation and Conflict* 51 (1): 121-127.
- Rieker, P. (2004). Europeanization of Nordic Security: The European Union and the Changing Security Identities of the Nordic States. *Cooperation and Conflict*, 39(4), 369–392.
- Saxi, H. L. (2022). Alignment but not Alliance: Nordic Operational Military Cooperation. *Arctic Review on Law and Politics*, 13(2022), 53–71.
- Saxi, H. L. (2019). The rise, fall and resurgence of Nordic defence cooperation. *International Affairs (London)*, 95(3), 659–680.
- Schouenborg, L. (2013). *The Scandinavian International Society. Primary Institutions and Binding Forces, 1815-2010*. New York: Routledge.
- Spandler, K. (2015). The political international society: Change in primary and secondary institutions. *Review of International Studies* 41: 601–622.
- Van Dijk, T. A. (1997). "What is Political Discourse Analysis?". Teoksessa Blommaert & Bulcaen (toim.), *Political linguistics*, 11–52. Belgia: John Benjamins Publishing Company.

Virallislähteet

- Bjarnason, B. (2020). Nordic foreign and security policy 2020. Saatavissa: <https://www.government.se/49f308/contentassets/c128b79d0e9143469e7df83648eddb3c/nordic_foreign_security_policy_2020_final.pdf>
- Helsingin sopimus, versio 2018:718. Pohjoismaiden ministerineuvosto ja Pohjoismaiden neuvosto 2018. Saatavissa: <<http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1250801/FULLTEXT01.pdf>>

Norwegian Government (2022). Joint Statement by the Ministers of Defence of NORDEFECO. Saatavissa: <<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/joint-statement-nordefco22/id2947978/>>

Stoltenberg, T. (2009). Nordic Cooperation on foreign and security policy. Saatavissa: <<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordicreport.pdf>>

Tanskan puolustusministeriö (2022). Denmark and the EU. Saatavissa: <<https://www.fmn.dk/en/topics/international-cooperation/eu/>>

Ulkoministeriö (2022). Pohjoismainen ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö. Saatavissa: <<https://um.fi/pohjoismainen-ulko-ja-turvallisuuspoliittinen-yhteistyö>>

Valtioneuvosto (2022). Selonteko Suomen liittymisestä Pohjois-Atlantin liittoon. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164094/VN_selonteko_FI.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Valtioneuvosto (2020). Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162513/VN_2020_30.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ulkoministeriö (2021). Vuosikertomus pohjoismaisesta yhteistyöstä 2021. Saatavissa: <<https://um.fi/documents/35732/0/Vuosikertomus+pohjoismaisesta+yhteisty%C3%B6st%C3%A4+2021.pdf/eb6a5a16-8840-fe38-f261-8c28f04cac07?t=1656608943389>>

Verkkolähteet

Kivinen, T. (2021). Nordic Defence Cooperation Strengthens Regional Stability, Nordefco. Saatavissa: <<https://www.nordefco.org/NORDIC-DEFENCE-COOPERATION-STRENGTHENS-REGIONAL-STABILITY>> Luettu 16.2.2023.

Kristiansen, Hanna (2021), The double standard in Swedish arms exports. Saatavissa: <<https://fuf.se/en/magasin/dubbelmoralen-inom-svensk-vapenexport/>> Luettu 16.2.2023.

NIVA Education (2022). “A new era for Nordic defence” with every Nordic country a member of NATO. 22.11.2022. Saatavissa: <<https://niva.org/norden-news-entries/a-new-era-for-nordic-defence-with-every-nordic-country-a-member-of-nato/>> Luettu 22.11.2022.

Norderfco (2022). About Nordefco. Saatavissa: <<https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco>> Luettu 16.2.2023.

Pohjoismainen yhteistyö (2022). Pohjoismaiden neuvoston istunto 2022. Saatavissa: <<https://www.norden.org/fi/session2022>> Luettu 20.2.2023.

Pohjoismainen yhteistyö (2022). Tietoa Pohjoismaiden neuvoston istunnoista. Saatavissa: <<https://www.norden.org/fi/information/tietoa-pohjoismaiden-neuvoston-istunnoista>> Luettu 16.2.2023.

Valtioneuvosto (2022). Pohjoismainen pääministerikokous vahvisti valmiuksia Venäjän uhkaa vastaan. Saatavissa: <<https://valtioneuvosto.fi/-/10616/pohjoismainen-paaministerikokous-vahvisti-valmiuksia-venajan-uhkaa-vastaan>> Luettu 20.2.2023.